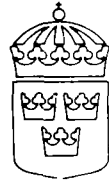

Riksdagens protokoll

1988/89:87

Protokoll
1988/89:87

23 mars 1989

Debatter m. m.

Torsdagen den 23 mars

Återkallelse av motion	3
Svar på frågor	
1988/89:501 av Per Gahrton (mp) om EG-anpassningen och svensk energipolitik	3
1988/89:504 av Per Gahrton (mp) om innebörden av visst uttalande om en svensk ramöverenskommelse med EG	3
1988/89:505 av Per Gahrton (mp) om innebörden av visst uttalande om debatt rörande EG-frågan	3
1988/89:506 av Per Gahrton (mp) om rätten för riksdagsledamot att få ta del av handlingar hos regeringskansliet rörande EG ..	3
1988/89:536 av Birger Schlaug (mp) om visst uttalande om svensk anpassning till EG	3
Svar på interpellationer	
1988/89:163 av Jens Eriksson (m) om EFTA-överenskommelsen om handeln med fisk, m.m.	3
1988/89:165 av Lennart Pettersson (s) om samarbetet mellan EFTA-länderna	3
Information om en promemoria med förslag till ändring av det allmännas skadeståndsansvar i samband med myndighetsutövning	32
Svar på frågor	
1988/89:534 av Charlotte Cederschiöld (m) om rätt att träffa bindande avtal om att pensionsförsäkring skall utgöra giftorättsgods	39
1988/89:542 av Viola Claesson (vpk) om SJs driftvärn	41
1988/89:529 av Marianne Andersson (c) om användningen inom försvaret av skilda enhetsbegrepp för radioaktiv strålning ...	42
1988/89:535 av Ingegerd Wärnersson (s) om rytmiklärarutbildningen på musikhögskolan	43
Meddelande om interpellationer	
1988/89:170 av Görel Bohlin (m) om rätten till studiestöd vid flygutbildning	45
1988/89:171 av Görel Bohlin (m) om körkortsutbildningen	46
1988/89:172 av Lars Tobisson (m) om valutaregleringen	47

Torsdagen den 23 mars

Kl. 13.00

Återkallelse av motion

*Om Sverige, EG och
EFTA*

1 § Justerades protokollet för den 15 mars.

2 § Återkallelse av motion

Talmannen meddelade att Göthe Knutson m.fl. i skrivelse den 22 mars återkallat den av dem väckta motionen 1988/89:Sk381 Beräkningen av bilförmån för företagare.

Talmannen anmälde att han hade avskrivit denna motion.

Skrivelsen lades till handlingarna.

3 § På grund av att konstitutionsutskottets offentliga utfrågning av statsminister Ingvar Carlsson tagit längre tid i anspråk än beräknat beslöt kammaren kl. 13.02, på förslag av talmannen, att ajournera förhandlingarna till kl. 13.30.

4 § Förhandlingarna återupptogs kl. 13.30.

5 § Svar på frågorna 1988/89:501, 504, 505, 506 och 536 samt interpellationerna 1988/89:163 och 165 om Sverige, EG och EFTA

Anf. 1 Statsminister INGVAR CARLSSON:

Herr talman! Per Gahrton har ställt ett antal frågor till mig om innebörden av en ramöverenskommelse med EG, om EG som valfråga 1991, om EG-anpassningen och svensk energipolitik och om tillgången till vissa handlingar inom regeringskansliet rörande EG. Birger Schlaug har frågat om innebörden av ett uttalande av mig i TV:s nyhetsprogram "Aktuellt" om en svensk anpassning till EG. Lennart Pettersson har interPELLERAT om EFTA-ländernas Oslomöte. Jens Eriksson har framlagt en interpellation om EFTA-överenskommelsen om handel med fisk. Jag besvarar dessa frågor och interpellationer i ett sammanhang.

Jag vill först påminna om att riksdagen för ett knappt år sedan med bred majoritet beslöt att inom ramen för ett brett västeuropeiskt samarbete arbeta

för omfattande, nära och varaktiga förbindelser med EG:s olika institutioner på alla områden utanför utrikes- och säkerhetspolitiken.

I Luxemburgdeklarationen från 1984 lades grunden för ett utvidgat samarbete mellan EG:s och EFTA:s medlemsländer. Det yttersta målet var att skapa ett dynamiskt europeiskt ekonomiskt samarbetsområde – förkortat EES – som omfattar hela Västeuropa. EFTA-ländernas möte i Oslo skapade förutsättningar för ett ytterligare fördjupat samarbete.

Således är Oslodeklarationen ett viktigt steg framåt, i den riktning riksdagen förordat. Jag vill här särskilt betona följande punkter i deklarationstexten:

- EFTA-länderna ger ett klart stöd till kommissionspresidenten Delors initiativ. EFTA förordar således det mer långtgående av hans två alternativ, dvs. en mycket bred och mer fast strukturerad relation med gemensam beslutsordning och gemensamma institutioner.
- EFTA-länderna är överens om att målet för förhandlingarna med EG är största möjliga medverkan i den interna marknadens s.k. fyra friheter.
- Vidare betonas betydelsen, i ett vidare allmänpolitiskt perspektiv, av ett utökat samarbete med forskning, utbildning, miljöskydd, samt på det ekonomiska och monetära området.
- Integrationsarbetets sociala dimension framhålls särskilt.
- EFTA-länderna klargör sin principiella syn på samarbetets uppläggning i Västeuropa. Vikten av en balans mellan rättigheter och skyldigheter understryks särskilt. Samråd, ömsesidigt erkännande av likvärdig lagstiftning och gemensamt fattade beslut lyfts fram som särskilt viktiga uppgifter.
- EFTA-länderna förklarar sig beredda att skapa en ordning för rättslig övervakning och tillämpning av gjorda åtaganden.

I deklarationen slås fast att EFTA är den huvudsakliga förhandlingsplattformen. Vidare framhålls att EFTA-regeringarna avser att stärka EFTA:s beslutsprocess och kollektiva förhandlingskapacitet.

För min del hälsar jag med tillfredsställelse att EFTA-länderna gemensamt lagt fast denna ambitiösa plattform för det fortsatta arbetet.

EFTA-ländernas krav i höstas på en breddning av Luxemburgprocessen bidrog till att utlösa Delors initiativ. Genom Oslodeklarationen har EG nu fått ett klart och positivt svar. Dialogen är därmed i gång. Vid det ministermöte som hölls så sent som i måndags beslöt EFTA-länderna och EG gemensamt att inleda samtal om det framtida samarbetets omfattning och struktur. Ett nytt ministermöte planeras till hösten. Därmed bekräftades att dialogen mellan de båda ländergrupperna nu går in i en ny och intensivare fas.

Ett annat element i Oslodeklarationen är att EFTA-länderna uttalar sig för en liberalisering av sin handel med fisk och andra marina produkter. I det sammanhanget vill jag påminna om att det redan i EFTAS:s stadgar slås fast att man skall verka för en utveckling av denna handel. Det är förestäligt att Island, med sitt stora exportberoende av fisk och fiskprodukter, nu vill se resultat i detta avseende. Också EFTA:s parlamentarikerkommitté har enhälligt gett uttryck för denna uppfattning.

Vid Osломötet, liksom tidigare, har Sverige bestämt hävdade att en förutsättning för frihandel inom EFTA med fisk är att det råder likartade konkurrensförhållanden inom fiskerinäringarna. Frågan om statsstöd till fisket liksom andra konkurrensregler, exempelvis transitering och marknadsföring av fisk, kommer nu att behandlas vidare i EFTA:s särskilda statssekreterargrupp om fiskeliberalisering. För svensk del gäller vidare – vilket inte framgår av Oslodeklarationen – att vi vid risk för allvarliga marknadsstörningar kan införa importrestriktioner fram till den 1 januari 1994. Detta underlättar givetvis branschens anpassning till den kommande frihandeln. Jag är mot denna bakgrund övertygad om att Sverige på fiskeområdet skall kunna konkurrera med de andra EFTA-länderna på jämförbara villkor.

En annan sak är att naturliga förutsättningar och tillgång till fiskevatten varierar mellan EFTA-länderna. Därför kan konkurrensförhållandena aldrig bli identiska.

För närvarande pågår en utredning för att bl.a. utvärdera prisregleringen på fisk. Utredningen skall redan den 1 juli i år redovisa sina resultat. De förslag som läggs fram skall, enligt direktiven, bl.a. främja den samlade fiskerinäringen genom att skapa förutsättningar för rationalisering av yrkesfisket och fiskberedningsindustrin, främja avsättningen av svenskfångad fisk och marina produkter både på den inhemska marknaden och på exportmarknaden, samt öka förutsättningarna för ett bättre utnyttjande av svenska fiskekvoter.

Härmed får vi en samlad bedömning av vilka åtgärder som krävs för att förbättra förutsättningarna för det svenska yrkesfisket. Regeringen kommer även fortsättningsvis att slå vakt om denna näring. Det gäller givetvis även i samband med internationella överenskommelser.

Vad gäller Per Gahrtons fråga om EG-anpassningen och svensk energipolitik vill jag framhålla att energifrågorna hitintills inte stått på dagordningen för EFTA/EG-samarbetet. Det är inte heller ett ämne som berörs i Oslodeklarationen. Energifrågornas vikt inom EG förväntas öka under 1989, men i de förslag som ryms i EG:s vitbok om den inre marknaden och de s.k. fyra friheterna finns inget direktiv som berör energipolitiken. Jag vill påminna Per Gahrton om att fem av EG:s tolv medlemsstater valt att inte ha kärnkraft, något som inte ifrågasätts av EG-kommissionen eller andra EG-länder.

Samtidigt vill jag erinra om att riksdagen uttalade sig för ett breddat och fördjupat samarbete med EG på alla samhällsområden så långt det är förenligt med neutralitetspolitiken.

Jag vill därför inte utesluta att ett samarbete med EG kommer att inledas också på energiområdet. Men detta betyder inte att Sverige av denna anledning skulle frångå beslutet om en kärnkraftsavveckling, fattat av riksdagen.

Birger Schlaug har i sin fråga hänvisat till ett uttalande av mig i ett av TV:s nyhetsprogram. När jag där sade att det var en fråga om att "ge och ta" syftade jag på diskussionerna om den slutliga utformningen av Oslodeklarationen. Jag svarade på en fråga om varför inte ordet "tullunion" uttryckligen förekommer i texten.

Till detta vill jag foga kommentaren att det i en förhandling alltid gäller att finna en kompromiss. Vi är inte inriktade på att "plocka russin ur kakan". Men, och det vill jag betona, det innebär inte att vi behöver göra avkall på värderingar som är centrala för oss. Social nedrustning, en försämrad yttre miljö eller arbetsmiljö, ett sämre konsumentskydd, en urholkad arbetsrätt eller eftergifter på jämställdhetsområdet är pris som vi inte är beredda att betala i förhandlingarna.

Målet för den harmonisering som pågår inom EG är för övrigt i de flesta fall en anpassning till högre skyddsnormer, där inget medlemsland skall behöva sänka sin skyddsnivå.

Per Gahrton har frågat om rätten för riksdagsledamöter att få ta del av handlingar hos regeringskansliet som rör EG. Som tidigare framhållits vid flera tillfällen pågår ett omfattande arbete med integrationsfrågorna i ett drygt tjugotal arbetsgrupper, där underlag tas fram för regeringens ställningstaganden i olika frågor. Enligt tryckfrihetsförordningen blir sådant material i allmänhet inte allmänna handlingar. Detta gäller också exempelvis material som en tjänsteman vid någon statlig myndighet, i sin egenskap av ledamot av någon av arbetsgrupperna, tar fram.

Rådet för Europafrågor är knutet till regeringskansliet. För handlingar som berör rådet gäller således samma regler om offentlighet och sekretess som beträffande andra handlingar inom regeringskansliet. I sammanhanget vill jag också erinra om att regeringen i månadsskiftet april-maj kommer att presentera en utförlig redogörelse för läget i integrationsarbetet. Inför Oslomötet hade jag också överläggningar med partiledarna, som fick ta del av ett detaljerat material om EFTA/EG-samarbetet.

Beträffande vårt fortsatta arbete anser jag, sammanfattningsvis, att den konsolidering av EFTA-samarbetet som vi beslutade om i Oslo kommer att underlätta Sveriges strävanden att få till stånd det långtgående samarbete som riksdagen uttalat sig för. Som framhålls i Osلودeklarationen utesluts inga valmöjligheter vad beträffar de institutionella formerna för samarbetet.

Således är det naturligt att också en tullunionslösning – bland andra lösningar – diskuteras med EG. Under förutsättning att bl.a. neutralitets- och medinflytandenaspekterna kan tillgodoses kan en tullunion vara en del av ett brett upplagt samarbete. Den närmare utformningen och omfattningen av en eventuell tullunion måste också preciseras. Således blir det först efter ingående diskussioner med EG möjligt att ta ställning till denna samarbetsform.

Diskussionerna mellan EFTA-länderna och EG är en del av en pågående process. Det är i dag för tidigt att uttala sig om slutresultatet. Med beaktande av våra förbehåll beträffande utrikes- och säkerhetspolitiken har vi valt att förutsättningslöst undersöka vilken grad av och vilka former för det västeuropeiska integrationsarbetet som för Sveriges del är mest ändamålsenliga. De förslag till lösningar vi från regeringens sida kommer fram till kommer att föreläggas riksdagen för debatt och beslut i sedvanlig demokratisk ordning.

Bakgrunden till mitt uttalande om att jag hoppas kunna undvika att EG-frågan blir ett huvudtema i nästa valrörelse är följande: Regeringen har riksdagens uppdrag att verka för ett närmare samarbete med EG. Jag ser

med stor tillförsikt på våra möjligheter att inom de närmaste åren nå goda resultat i detta avseende. Ingen har någonting att vinna på en uppslitande partipolitisk strid som rör den för landet så centrala neutralitetspolitiken. Det är av stort värde för Sverige som nation om det även fortsättningsvis kan råda bred enighet om riktlinjerna för vårt deltagande i Europasamarbetet.

Anf. 2 PER GAHRTON (mp):

Herr talman! Jag tackar för att statsministern nu äntligen värdigas svara på frågor om EG här i kammaren. Det är kanske inte bara min och andras ringa personer som har orsakat det utan mullret från den egna rörelsen, t.ex. Blommans kärnfulla utbrott i Metallarbetaren: "Var fan är Ingvar Carlsson i EG-debatten?" Det var Blommans uttryckssätt.

Statsministern träder alltså in på EG-scenen. Det är utmärkt. Men i vilken skepnad kommer han? Är det som demokratisk folkledare, som vill inleda en demokratisk debatt om EG-politiken som en förberedelse för ett demokratiskt avgörande av folket i val? Knappast, tyvärr. Snarare tycker jag det låter som en auktoritär mästrare som manar till rättning i leden.

Undvik "upprivande partipolitisk strid" om EG! säger han. Demonstrera "bred enighet om riktlinjerna för vårt deltagande i Europa-samarbetet"! heter det.

Vad är detta för auktoritärt språkbruk i en demokrati? Hur kan man, Ingvar Carlsson, kalla öppen demokratisk debatt för "upprivande partipolitisk strid"? Allvarligt talat: Försöker statsministern skrämja oss till tystnad om EG-anpassningens obchagliga sanningar?

Ingvar Carlsson vidhåller alltså att han vill undvika debatt om EG-frågan inför valet 1991. Och sannerligen – regeringen gör vad den kan för att omöjliggöra sakdiskussion.

När jag i januari via riksdagens utredningstjänst begärde tillgång till material från pågående utredningar om de konkreta effekterna av en EG-anpassning, fick jag utförliga promemorior från livsmedelsverket, naturvårdsverket, kemikalieinspektionen, arbetarskyddsstyrelsen. Det resulterade i en rad riksdagsmotioner och en debattartikel i Dagens Nyheter. När jag i februari försökte få tillgång till ytterligare material av samma slag, tvingades riksdagens utredningstjänst rapportera att "det skrivna material som finns inom ISEK" – integrationssekretariatet – "och Beredningsgruppen för Europafrågor samt arbetsgruppernas material anses som internt arbetsmaterial och lämnas därför inte ut". Och när jag för ett par veckor sedan vände mig direkt till 35 myndigheter, blev svaret magert. Bara 12 har över huvud taget svarat på hänvändelsen; sammanlagt har fått tillgång till en tidskriftsartikel.

När jag här i kammaren har frågat Anita Gradin, Ingela Thalén och Margot Wallström om detta hemlighetsmakeri med EG-fakta, har de hänvisat till formalia. Sten Andersson gav däremot i utrikesdebatten löfte om att vi skulle få den nödvändiga informationen. Men nu återgår statsministern alltså till formalia och vidhåller att den sorts material som jag tidigare fick av myndigheterna inte skall lämnas ut.

Då frågar jag för det första: Var det alltså fel av de myndigheter som

lämnade ut sådana handlingar i januari? Eller har det hänt något sedan januari som gör att sådant material nu har blivit hemligt?

För det andra: Jag begär dessa handlingar i min egenskap av riksdagsman. Vad är det som gör att jag dagligen – senast i dag – kan få sådana här luntor med röda hemligstämplar på om allt möjligt, om utrikes- och säkerhetspolitik, men alltså inte kan få läsa t.ex. konsumentverkets utredning om EG-anpassningens negativa effekter för svenskt konsumentskydd?

Herr talman! Jag har också frågat vad statsministern menar med att regeringens målsättning är en "heltäckande ramöverenskommelse" med EG. Statsministern svarar genom att referera vad som sägas på några punkter i Oslodeklarationen. Han säger att EG och EFTA skall skapa en "gemensam beslutsordning och gemensamma institutioner" och "en ordning för rättslig övervakning och tillämpning av gjorda åtaganden".

Då vill jag fråga: Vad betyder "gemensamma institutioner"? Det är väl inte så, att ni funderar på någon sorts gemensamt ministerråd när det gäller EFTA och EG?

Vad betyder "en ordning för rättslig övervakning"? Skall Sverige underordnas EG-domstolens jurisdiktion?

Är statsministern medveten om att varje överföring av svensk beslutsrätt till överstatlig organisation, exempelvis EG, enligt grundlagen kräver två beslut med mellankommande val (regeringsformen 10 kap., 5 §)?

Hur, Ingvar Carlsson, skall Sverige kunna medverka i en "gemensam beslutsordning" av överstatlig karaktär utan att det blir en fråga för valrörelsen 1991? Sanningen är väl att eventuella beslut om en "gemensam beslutsordning", "gemensamma institutioner" och "gemensam rättsordning" med EG enligt grundlagen måste underställas folket i val. Regeringen funderar väl inte på att försöka kringgå grundlagen för att forcera en anslutning till EG via EFTA.

Herr talman! Vidare har jag frågat om energin. Den saken kommer Birger Schlaug att närmare gå in på. Jag kan bara konstatera att det är ett sakfel att säga att EG inte rekommenderar kärnkraft. Det är ju vad EG-kommissionen har gjort bl.a. när det gäller Danmark.

Statsministern klamrar sig fast vid fjolårets riksdagsbeslut om EG. Men sedan dess har det varit val. I det valet vann de mest EG-kritiska partierna, och de mest EG-positiva förlorade. Tror verkligen Ingvar Carlsson att det går att förföra Sveriges befolkning med hjälp av hemligstämplar och auktoritära statsministermaningar? Varför inte i stället, Ingvar Carlsson, inbjuda hela folket till en öppen debatt? Varför inte lyfta på alla lock, öppna alla lyckta dörrar och ge fri tillgång till alla fakta om EG-anpassningens konsekvenser?

Varför ställer inte Ingvar Carlsson upp på Sten Anderssons löften om glasnost i EG-debatten? Statsministern vill väl inte gå till historien som Sveriges Ligatjov.

Anf. 3 BIRGER SCHLAUG (mp):

Herr talman! Jag vill tacka statsministern för svaret och påminna honom om att han i den allmänpolitiska debatten den 1 februari i år sade:

"I västvärlden blomstrar kapitalismen. Men inte för alla. Stora öar av ofärd breder ut sig i framför allt de stora städerna. Arbetslösheten är hög, de

sociala klyftorna ökar och stora stadsdelar förslummas. I vissa länder verkar det som om man inte ens bryr sig om de arbetslösa, de hemlösa, de allra svagaste.”

Jag skulle inte kunna beskriva den här råa marknadsliberalismen särskilt mycket bättre än statsministern. Men vi skiljer oss åt på en punkt: Jag inser att man, om man harmoniserar sitt samhällsbygge med den typ av samhälle som Ingvar Carlsson beskriver, naturligtvis också får acceptera att det för något negativt med sig.

Statsministern anser tydligen att en harmonisering till det som han så målande beskriver inte innebär någon försämring. Å andra sidan hävdar statsministern i svaret att en harmonisering innebär ett givande och ett tagande. I svaret säger nämligen statsministern att det ”alltid gäller att finna en kompromiss”. Vidare säger han: ”Vi är inte inriktade på att plocka russin ur kakan.”

Men vad skall vi kompromissa bort? Det är helt riktigt att vi inte bara kan plocka russin ur kakan. Vi måste också häva några bågare ättika. Men vad är det som är ättikan, Ingvar Carlsson?

Ingvar Carlsson lovar att det inte skall bli någon social nedrustning. Men det är ju en viss skillnad mellan total social nedrustning och försämringar inom vissa områden. Vilka blir försämringarna?

Det finns säkert också vissa fördelar med en EG-harmonisering – exempelvis sänkt matmoms. Men när skall vi få höra talas om nackdelarna? Vad är det som blir ättikan i det sammanhanget?

Hur kommer det sig att man inte vill utreda ett alternativ till den totala EG-anpassning som föreligger? Socialdemokraterna hävdar ju i samband med arbetet i riksdagen att några alternativa utvecklingsvägar inte får utredas – jag tänker då bl.a. på skatteutskottet.

Någon försämrad arbetsmiljö skall det inte bli enligt Ingvar Carlsson. Men kan då Ingvar Carlsson tala om för mig hur det kommer sig? Kan Ingvar Carlsson tala om varför Nordiska rådets ministerråd helt nyligen vägrade att skriva in i den nya arbetsmiljökonventionen att någon försämring av arbetsmiljön inte får ske som ett led i EG-anpassningen? Varför kunde man inte skriva in detta? Har det möjligen med ättikan att göra?

Danmark, som ju är medlem i EG, har tvingats plocka bort cancermärkningen när det gäller t.ex. styren. Jag tog upp detta faktum flera gånger under Nordiska rådets senaste session. Men inte en enda dansk protesterade mot min beskrivning av saken. Arbetarskyddsstyrelsen skriver i sin tidning Arbetarskydd att en anpassning till EG:s regler för arbetsmiljön skulle medföra kraftiga försämringar vid bl.a. hanteringen av lösningsmedel och asbest – det är ungefär vad Danmark har fått uppleva. Är det här bara fria fantasier, Ingvar Carlsson? Har man i Danmark på pin kiv försämrat arbetsmiljön när man plockade bort cancermärkningen? Eller har det här möjligtvis med EG att göra? Vad är russin för Danmarks del? Ja, det kanske är en fri marknad för kapitalet. Och vad är det som är ättikan? Ja, det är en sämre arbetsmiljö, eller – om jag nu skall använda mig av Björn Gillbergs språk – fler mord på arbetsplatserna.

Egentligen tycker jag att det är fråga om ett ganska uselt byte. Men det här bytet leder kanske till ökad ekonomisk tillväxt, och det är ju målet för den

ekonomiska politik – modell Kjell-Olof Feldt – som socialdemokraterna vill föra tillsammans med moderaterna och folkpartiet.

Så till energipolitiken. Här ger statsministern ett intressant besked: En harmonisering till EG innebär också ett s.k. samarbete på energiområdet. Men, säger Ingvar Carlsson, det här innebär naturligtvis inte att vi skall frångå kärnkraftsavvecklingen. Nej, det hade jag inte ens funderat över. Statsministern har – det är helt klart – faktiskt väckt den björn som sov.

Men det finns också väldigt mycket annat i kärnkraftscykeln. I det nummer av *Der Spiegel* som kom ut den 4 juli 1988 kan man läsa: Efter påtryckningar från den internationella jordbruks- och kärnkraftslobbyn har EG beslutat att man efter nästa kärnkraftsolycka skall godkänna tio gånger så hög radioaktivitet i livsmedel som efter Tjernobylolyckan.

Skall vi acceptera det som ett led i harmoniseringen och för att inte vara den som sätter upp handelshinder? Kan Ingvar Carlsson sitta kvar som statsminister i en regering som accepterar någonting sådant?

I EG:s vitbok, 80 §, hävdar man att det skall skapas en gemensam nukleär marknad. Innebär det att vi skall köpa fransk kärnkraftsel t.ex.? Kan Ingvar Carlsson sitta kvar som statsminister i en regering som vill avveckla kärnkraften samtidigt som vi importerar fransk kärnkraftsel?

Skall vi ta emot och deponera kärnkraftsavfall från EG:s inre marknad i samband med en harmonisering omkring 1995? Kan Ingvar Carlsson sitta kvar som statsminister i en regering som tillåter att vi tar emot kärnkraftsavfall? Vi skall ju själva avveckla kärnkraften.

Jag skulle vilja ha konkreta svar på de frågor som jag här har ställt.

När jag i går som hastigast träffade Per Gahrton i en korridor här i huset berättade han att statsministern i ett svar på en fråga som Per Gahrton ställt hävdade att EG-frågan inte bör komma upp i nästa valrörelse. Jag trodde att Per Gahrton skämtade. Men han förklarade för mig att han inte gjorde det. Det var alltså allvar. Sveriges statsminister sade i nadens år 1988 på fullt allvar att en sådan här fråga, som berör hela samhällsutvecklingen, inte bör tas upp vid nästa val. Det tycker jag är fullständigt osannolikt. Vad menar Ingvar Carlsson egentligen med ett sådant uttalande?

Anf. 4 JENS ERIKSSON (m):

Herr talman! Herr statsminister! Jag tackar för svaret på min interpellation.

Frågan om liberalisering av handeln med fisk har jag med spänning, men inte utan farhågor, följt de senaste åren. Sveriges fiskares riksförbund har också framfört sina åsikter till jordbruksdepartementet under frågans behandling i statssekreterargruppen.

Detta är för mig och för fiskarkären en fråga av så stor betydelse att den kan jämföras med EG-avtalet 1972, då fisket mer eller mindre förlorade sin handel med Europa.

Nu förefaller det som om statsministern är på väg att göra om eller redan har gjort om bravaden från 1972. Vad blir det av svenskt fiske om gränserna öppnas på vid gavel, avgifterna som finansierar vårt prisregleringssystem tas bort och länder som Norge och Island får fri tillgång till vår marknad? Detta sker utan att vi äger tillgång till den viktigaste konkurrensfaktorn, nämligen

fri tillgång till produktiva vatten, som ger möjlighet att fiska många olika fiskarter.

Jag funderar på om statsministern vet vad det handlar om. Fanns det inte någon med i Oslo som var insatt i fiskefrågor och som kunde sufflera statsministern? Det är frågor som Sveriges fiskare har rätt att ställa efter Osломötet.

Statsministern tar upp ett allmänt resonemang om en översyn av fiskets prisreglering, och det enda positiva som framkommer där är att "vi" – lika med regeringen – "får en samlad bedömning vilka åtgärder som krävs för att förbättra förutsättningarna för det svenska yrkesfisket", och att regeringen fortsättningsvis skall slå vakt om näringen även i samband med internationella överenskommelser. Men gällde inte detta förhållande, dvs. att slå vakt om näringen i samband med internationella överenskommelser, före Osломötet också? Det blir den omedelbara frågan när man har tagit del av statsministerns svar.

För övrigt har statsministern mer eller mindre undvikit att svara i sak på mina frågor. Statsministern säger sig vara övertygad om att Sverige på fiskeområdet skall konkurrera med andra EFTA-länder på jämförbara villkor. Det beror i hög grad på hur statsministern och hans regering agerar. Osloavtalet pekar definitivt inte på detta. Är det inte så att statsministern, eftersom andra regeringar tog parti för resp. länders fiskare, lämnade klartecken till eftergift för hela det svenska yrkesfisket för att få en deklaration till stånd? Fisket fick inte hindra! Fiskarna är ju en liten yrkesgrupp. Det blåser litet grand på hemmaplan, sedan är det glömt – var det inte så statsministern resonerade? Men vi glömmar inte vare sig 1972, vars konsekvenser vi dagligen lever med, eller 1989 i Oslo.

Jag har frågat statsministern varför han inte krävde samma övergångsbestämmelser som Finlands statsminister krävde. På det svarar inte statsministern. Varför?

Hur kan statsministern påstå att han nu, och Sverige tidigare, hävdar att en förutsättning för frihandel inom EFTA med fisk är att det råder likartade konkurrensförhållanden inom fiskerinäringarna? Statsministern säger också i sitt svar att balansen mellan rättigheter och skyldigheter understryks särskilt.

Menar statsministern att det, när Finland getts möjlighet till undantag för 80 % av sitt fiske och självt bestämmer avvecklingstakten efter 1993, kan kallas för likartade konkurrensförhållanden? Menar statsministern att ett sådant undantag för ett av de två länder som får de största problemen genom liberalisering är en balans mellan rättigheter och skyldigheter?

Statsministern säger också att han inte inriktat sig på att plocka russinerna ur kakan. Nej, det märks sannerligen. Men det är därför inte nödvändigt att peta dit alla russinerna – plockar därifrån gör andra. Det gör Island och Norge och inte minst Finland. Samtliga dessa länder är av förståeliga skäl nöjda med Sveriges eftergifter.

Statsministern talade i en TV-intervju i samband med Osloedeklarationen om ett givande och ett tagande. Vad som varit givande i deklarationen är uppenbart för Sveriges fiskare. Statsministern har också den här gången

bjudit på fisk. Oslodeklarationen kan inte återkallas. Statsministern har klart uttalat i sin handling vad han anser att ett svenskt yrkesfiske är värt.

Menar statsministern att han och hans regering, vid en översyn av normprissystemet, har för avsikt att stärka ett hårt ansträngt yrkesfiske, som redan nu arbetar under olikartade konkurrensvillkor?

Kan vi lita på att regeringen inte ger bort mera fiskerättigheter till EG för tulllättnader på vissa produkter?

Hur tolkar statsministern "full liberalisering"? Efter att jag har hört den isländska tolkningen, finner jag statsministerns tolkning ytterst intressant.

Jag vill till slut upprepa frågan varför Sveriges statsminister i motsats till sin kollega i Finland inte tog parti för landets fiskare. I konkurrenshänseende är Sverige, i minst lika stor utsträckning som Finland, utsatt för konkurrens gentemot stora fiskerikationer som Island och Norge. Fiskare i Sverige väntar sig ett rakt och ärligt svar av sin statsminister.

Anf. 5 LENNART PETTERSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsministern för svaret på min interpellation om EFTA-statsministrarnas möte i Oslo.

Jag delar hans positiva bedömning att mötet blev en framgång för EFTA och att det som är på gång kan bli en mycket viktig bas för ett framtida fördjupat samarbete mellan EFTA-staterna och EG. Det som nu händer efter Jacques Delors utspel och efter Osломötet är i själva verket det viktigaste som har skett mellan EFTA och EG sedan den gemensamma Luxemburgdeklarationen 1984.

Detta borde också vara en tankeställare för moderaterna och för dem inom näringslivet som trycker på för svenskt medlemskap. Även de som inte ger särskilt mycket för den svenska neutraliteten borde nu kunna erkänna att det finns andra former av samarbete med EG än medlemskap som på ett bra sätt tillgodoser svenska ekonomiska intressen.

På samma sätt bör isolationistiskt inställda partier som miljöpartiet och vpk inse att ett land med 8 miljoner invånare och med en väldig utrikeshandel måste vara med – för att inte bli akterseglat – när integrationen i Västeuropa nu går vidare. Faktum är att halva vår produktion säljs utomlands, och större delen, 75 %, går just till Västeuropa. Skulle vi utsättas för diskriminering på den stora EG-marknaden skulle vårt välstånd inkl. den sociala välfärden riskera att drabbas av stora påfrestningar. Priset för isolationism kan alltså bli mycket högt.

EFTA-staterna har nu genom Oslodeklarationen tagit EG-kommissionens ordförandes utsträckta hand och ställt sig bakom det mera långtgående av hans två samarbetsalternativ, nämligen ett fast samarbete med i vissa delar gemensam beslutsordning och gemensamma institutioner. Ett centralt ord i detta sammanhang är tullunionen. Det nämns inte Oslodeklarationen, och av EFTA-länderna har Schweiz, i varje fall i nuläget, vissa svårigheter på denna punkt.

Eftersom detta kan bli en viktig fråga i det fortsatta samarbetet skall jag uppehålla mig något just vid frågan om en eventuell tullunion. Låt mig då först konstatera att det inte är något nytt att Sverige är intresserat av en tullunion i en eller annan form. När vi förra gången förhandlade med EG,

1970–1971, inför Gemenskapens då förestående utvidgning, förde Sverige fram önskemålet om en sådan union för att samarbetet skulle få en tillräckligt fast form. Den gången avvisade EG det svenska önskemålet med hänvisning till institutionella problem.

Det intressanta i dagens situation är att det nu är EG-kommissionens president som för fram tanken på en tullunion mellan EFTA och EG som en bas för samarbetet. Det är ett principiellt genombrott som nu har skett, och det tyder dels på att EG är inriktat på att ge EFTA-staterna en speciellt gynnad position i förhållande till gemenskapen, dels på att EG vill ta med dessa stater i ett gemensamt beslutsfattande på de områden som berörs av en eventuell tullunion.

Men också tullunionen kan innebära neutralitetsproblem, eftersom den inte bara innebär en gemensam yttre tullmur utan också en gemensam handelspolitik. Länder som Sverige måste därför ha möjlighet till ett neutralitetsförbehåll, om den gemensamma handelspolitiken skulle komma att användas i utrikespolitiska syften.

Jag vill fråga statsministern hur han ser på möjligheten för Sveriges del, vid en eventuell tullunion med EG, att få ett neutralitetsförbehåll, när vi vet att man från EG:s sida inte har velat diskutera den typen av förbehåll för stater som eventuellt söker medlemskap.

Slutligen ser jag inte, herr talman, tullunionen i sig som ett mål. Däremot löser den många problem när det gäller att garantera svensk industri ett långsiktigt icke-diskriminerande tillträde till den stora västeuropeiska marknaden. Min tro är också att den tullunionen kan vara en viktig inträdesbiljett när det gäller andra områden, när det gäller samarbete på miljöområdet, där 80 % av luftburna föroreningar kommer från utlandet, när det gäller medborgarnas Europa, utan en massa restriktioner, när det gäller samarbetet inom utbildning och forskning och t.o.m. när det gäller det samarbete som måste komma till för att vi tillsammans på nytt skall kunna åstadkomma en ökad medborgarkontroll över de multinationella storföretagen, som nu opererar alltmera fritt mellan olika nationalstater.

Jag vill därför sluta, herr talman, med att fråga hur statsministern ser på tullunionen: Är den enbart en ekonomisk fråga för Sverige, eller har den också betydelse i ett vidare samarbete mellan EFTA-länderna och EG?

Anf. 6 PER-OLA ERIKSSON (c):

Herr talman! Riksdagsbeslutet från våren 1988 innebar ju att Sverige i största möjliga uträkning skall delta i den västeuropeiska integrationen, men inte eftersträva medlemskap. Bakom detta beslut fanns en bred politisk enighet som det finns anledning att påminna om. Det var ett bra beslut som centern står fast vid. Detta säger jag med adress till statsministern som tidigare i år av någon outgrundlig anledning kritiserade centern och felaktigt ifrågasatte vårt ställningstagande.

Beslutet 1988 angav ju förhandlingsuppläggning inför de förestående förhandlingarna med EG. Jag vill gärna betona att detta inte får innebära att EG-debatten därmed är avslutad, inte minst när det gäller det längre tidsperspektivet efter 1992.

Vi har i Sverige gemensamma värderingar på många områden med övriga

västeuropeiska länder, vilket är en väsentlig förutsättning för vår deltagande i den västeuropeiska integrationen. Samtidigt måste utgångspunkten vara att vi kan hävda sådana värderingar där samstämmigheten med EG-länderna inte är lika påtaglig.

Ett deltagande i integrationen kan förstås ge många fördelar från sysselsättningssynpunkt. Det innebär emellertid inte att behovet av aktiv närings- och regionalpolitik därmed är tillgodosett. Inte heller har svenska exportföretag framtiden tryggad enbart genom EG-samarbetet. Man kan få den uppfattningen när man hör en del av dem som deltar i debatten om EG.

I sin interpellation efterlyser Lennart Pettersson statsministerns tolkning av Osломötet – jag tror i och för sig att det var en begäran som statsministern har glatt sig åt. Det är bra att EFTA-mötet enades om en gemensam deklaration. Även om den var avsedd som ett svar på Delors utspel i januari innebar ju EFTA-mötet att vi nu får testa om EG-kommissionen står bakom sin president. Hur förankrad är Delors uppfattning i de olika EG-länderna?

Från centern har vi i motioner framhållit vikten av att EFTA får en starkare position gentemot EG. EFTA måste vara den gemensamma förhandlingsplattformen. Därför är det tillfredsställande att ambitionsnivån hos EFTA har höjts till följd av Osломötet.

Jag vill med anledning av vad statsministern sade om en tullunion säga att det var bra att den tidigare, ganska överdrivna diskussionen om en tullunion blev nedtonad i deklarationer från Osломötet. Att nu förorda en tullunion hade varit olyckligt. Vi måste först få en ordentlig analys av vad en sådan tullunion skulle betyda för Sveriges del.

Hur kan en tullunion förenas med ett tillfredsställande självbestämmande inom områden där vi vill framhålla vår självständighet och vår rätt att inom landets egna gränser fatta beslut som är avgörande för livsmiljön, för den sociala tryggheten osv.?

Hur skall vi undvika icke-diskriminering av omvärlden, när vi också vill handla med länder utanför EG-området?

Hur skall vi få garantier för att inte dras in i handelspolitiska konflikter som i så fall skulle kunna undergräva vår neutralitetspolitik?

Jag ansluter till mig till Lennart Petterssons uppfattning när han efterlyser statsministerns bedömning då det gäller dessa frågor, som det är väsentligt att man löser innan man går vidare på "tullunionsspåret".

Jag är något förvånad över att statsministern i dag tycks ha återfallit till den tidigare debatten som fördes före Osломötet om en tullunion. För Sveriges del är det viktigt att vi bedriver handel även med andra länder än EG-länderna. Det är viktigt med hänvisning till trovärdigheten i fråga om neutralitetspolitiken, och det öppnar också mycket intressanta perspektiv. Europa är faktiskt större än EG-området och världen är större än Europa.

EG är i dag en tullunion med uppgift att främja inåt och diskriminera utåt. Därför bör vi kanske tänka oss för några gånger innan vi stänger in vårt land i en sådan union – om vi vill samarbeta med andra delar av världen.

Lennart Pettersson sade att en tullunion inte är något mål att sträva efter, och det vill jag understryka. Samtidigt vill jag säga att de som önskar driva dessa krav och anser att tullunionen är ett mål i så fall måste redovisa om de menar att tullunionen också skall vara biljetten till ett medlemskap i EG.

Med anledning av EFTA-överenskommelsen om fiske vill jag betona vikten av att uppgörelser som Sverige deltar i inte skall få en sådan karaktär att man nonchalerar mindre gruppers intressen. Jag tror inte att det var statsministerns avsikt med uppgörelsen i Oslo. Jag tolkar statsministern så, att regeringen inte avsiktligt vill utsätta fisket för en sämre behandling än andra delar av näringslivet. Då vi gör en uppgörelse är det viktigt att vi inte säljer ut *ett* område av näringslivet för att vinna någonting på ett annat område.

Herr talman! Till sist hälsar jag med tillfredsställelse statsministerns besked om att vi skall få en redogörelse för läget när det gäller integrationsarbetet. Vi behöver få en öppenhet i debatten om EG och en "återinformation" till riksdagen, om vi skall värna om den breda politiska enighet som faktiskt rådde under våren 1988.

Anf. 7 MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! En sak tycks i varje fall partierna vara överens om här i dag, och det är att man vill diskutera Europafrågorna.

Statsministern är mycket optimistisk beträffande EFTA-spåret i sitt svar här i dag. Det vore bra om det till fullo gick att dela hans förhoppningar. Men svensk Europapolitik måste också vara grundad på realism.

Presskommunikén från EFTA-EG-mötet i Bryssel är ju ganska mager, och återhänvisningen till Luxemburgdeklarationens "ram" är direkt oroande. Det var ju om denna väg som Delors talade när han i sitt tal den 17 januari sade att varje steg framåt gör uppförbacken brantare.

I Oslo och Bryssel har det sagts mycket positivt om samarbetet mellan EFTA och EG, men konkretiseringen återstår. Därmed återstår också det mesta av arbetet och alla framgångarna.

Sverige lyckades inte få med en uttrycklig hänvisning till tullunionen i EFTA-kommunikén från Oslo. Därmed försatt EFTA chansen att mycket handfast gripa tag i den av Delors framsträckta handen.

Det finns anledning att fråga statsministern här i dag om frågan om tullunion fortfarande är aktuell för EFTA:s del, eller om den inte är det. För Sverige är det en viktig fråga.

Från moderat sida för vi fram kravet på en tullunion, därför att en sådan skulle ge en konkret höjning av nivån på Sveriges relationer med EG. En tullunion ger oss basen för det likvärdiga tillträde till den inre marknaden som vi eftersträvar.

En tullunion löser självfallet inte alla problem. Den ger oss inte ett deltagande i EG:s spännande utbildningsprogram, och den ger oss inte den likabehandling av svenska medborgare som är ett viktigt mål för svensk Europapolitik. Men det står, också efter Delors tal, ganska klart att ett deltagande i EG:s tullunion är en förutsättning för att stora delar av svenskt näringsliv inte skall behöva riskera olika former av diskriminering i framtiden. Detta är av mycket stor betydelse.

Att svenskt näringsliv i dag ökar sina investeringar inom EG långt snabbare än sina investeringar i Sverige beror inte främst på att det i dag skulle finnas några besvärande gränser mellan Sverige och EG. Skälet är i stället oron för att företag i Sverige i framtiden kan komma att diskrimineras

av EG på olika sätt, t.ex. genom att inte få samma rättigheter och möjligheter som företag lokaliserade inom EG-området.

Och samma oro ligger bakom det faktum att de stora utländska investeringsflödena till Västeuropa – främst från Japan – i dag går Sverige förbi.

Svenska företag investerar i EG i accelererande takt, och nästan enbart finska företag bland utländska företag investerar i Sverige. Svenska företag hjälper till att minska arbetslösheten ute i Europa i dag.

Det mål som riksdagen satt upp för svensk Europapolitik är att svenska medborgare och företag skall ha likvärdiga möjligheter och rättigheter som medborgare och företag i det övriga Västeuropa. Det är en bra och ambitiös målsättning. Nu gäller det att realisera den.

Skall det s.k. EFTA-spåret bära måste EFTA:s intentioner gentemot EG konkretiseras och ges en tidsplan. Utrikeshandelsministern angav som ett av sina mål inför resan till Bryssel att få fram en tidsplan för det fortsatta arbetet. Har hon lyckats med detta?

Sveriges Europapolitik måste behålla sina ambitiösa mål. Den får inte reduceras till det som är minsta gemensamma nämnaren för länderna i EFTA.

Sammanfattningsvis vill jag således fråga statsministern om alternativet tullunion fortfarande är aktuellt för EFTA som organisation och om en konkret tidsplan föreligger för det fortsatta arbetet.

Anf. 8 NIC GRÖNVALL (m):

Herr talman! Herr statsminister! Det finns ett gemensamt drag i närmandet till detta problem som statsministern gör gemensamt med Lennart Pettersson: man betonar att Osloöverenskommelsen är en framgång för EFTA. Vi moderater vill snarare se det så, att det skulle ha varit en framgång för Sverige. Jag tycker att hela den framtöning som socialdemokraterna ger frågan och den nuvarande situationen sker under ett starkt intryck av en överbetoning av EFTA på bekostnad av svenska intressen. Det är en fråga som är angelägen att ta till diskussion, eftersom det i Oslodeklarationen finns redovisat någonting som Jens Eriksson har beskrivit som ett svek, en beteckning som jag såsom delegat i EFTA-delegationen kan ställa mig bakom. När parlamentarikerna vid en konferens i Hamar, en konferens som jag för övrigt inte deltog i, beslöt att förorda en liberalisering av fisket, kopplade man den tanken till att också liberalisera handel med processed food. Då hade man en tanke om balans mellan de eftergifter som Sverige skulle nödgas göra och de förmåner som skulle kunna uppnås.

Nu har statsministern givit ett stort eftertryck åt EFTA-intressena genom att sälja ut det svenska fisket för att rädda EFTA-intressena, alltså en förmån för EFTA på svensk bekostnad. Jag känner en allvarlig farhåga att socialdemokraterna på det här viset försöker att ducka i de åtaganden som regeringen har fått av riksdagen i 1988 års beslut.

I punkterna 14, 15, 16 och 17 i Oslodeklarationen, som väl är de centrala, berörs ett antal områden där samarbetet skall utvecklas. Där berörs också vilka medel som skall användas. Alla som kan något om denna fråga vågar med bestämdhet säga, tror jag, men det vore intressant att höra statsministerns uppfattning, att de sex EFTA-länderna inte kan enas om medlen i alla

de frågor som nämns i punkten 14 och punkten 11. Det betyder alltså att det inte finns ett sammanhållet EFTA-spår, att det inte finns en sammanhållen EFTA-plattform i de frågor som nu är så väsentliga för svensk framtid.

Vad avser statsministern att göra nu under det närmaste halvåret? Är statsministern beredd att ta itu med att snarast forma andra förhandlingskonstellationer i så viktiga frågor som exempelvis passunionen, som skulle garantera Europas befolkning fri rörlighet mellan 18 länder, där vi ju vet att Schweiz av konstitutionella eller andra skäl håller emot, eller när det gäller att skapa en arbetsmarknad, där situationen ju egentligen är likadan?

Det är viktigt för oss att känna oss övertygade om att statsministern är beredd att arbeta oinskränkt med Sveriges bästa för ögonen – inte med EFTA:s bästa.

Jag skulle till slut vilja säga att det är angeläget att få ansluta sig till alla de krav som här framförts på öppenhet i debatten. Jag vill gärna säga med anledning av vad statsministerns svar innehåller om den kommande valrörelsen, att det är fullständigt självklart att EG-integrationen, eller skall vi kalla det Europaintegrationen, kommer att vara en mycket viktig del i nästa valrörelse och även under tiden framöver, eftersom regeringen måste lägga fram förslag till riksdagen i fråga efter fråga allt eftersom de närmar sig sina lösningar, och den politiska debatten kommer givetvis att leva in i nästa valrörelse. Då är det särskilt tråkigt att observera att statsministern försöker skjutsa undan Europafrågan från valrörelsen genom att hänvisa till neutralitetsfrågan. Det är ju inte samma fråga, och jag är angelägen understryka att utrikesutskottets betänkande från snart ett år sedan innehåller en förklaring som faktiskt betyder att riksdagen har sagt att neutraliteten i sig icke är ett hinder för ett medlemskap. Det står i betänkandet att neutraliteten kan utgöra ett hinder för medlemskap blott om dess internationella förtroende skadas av medlemskapet, vilket ju betyder att om vi kan upprätthålla neutraliteten på andra sätt, är inte den ett hinder för medlemskap.

Det finns alltså två frågor. En Europafråga och en neutralitetsfråga. Vi behöver verkligen diskutera bägge två.

Anf. 9 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Liksom statsministern vill jag, från folkpartiets sida, framhålla att vi sätter stort värde på om det även fortsättningsvis kan råda enighet om riktlinjerna för vårt deltagande i Europasamarbetet. Det måste också – så uppfattar vi det – innebära att vi bejakar en öppen debatt, där olika åsikter om metoder och vägval, om graden och djupet i samarbetet får komma till uttryck. Det är väsentligt att genom en sådan diskussion få en genomträngande analys av frågan om våra relationer med den europeiska gemenskapen.

Herr talman! Vi har i dag en gemensam färdriktning, vi färdas i samma tåg. Kanske visar det sig längre fram att målen för vår gemensamma resa kan skilja sig, att några vill färdas längre. Då får vi diskutera det när vi nått de mål som vi är överens om. Kanske lär vi oss alla också något av vad vi tillsammans ser och upplever under resans gång.

Herr talman! I början av 70-talet lämnade Sverige in en ansökan till EG där man förklarade sig eftersträva ett omfattande, nära och varaktigt samarbete

med Gemenskapen. Vi bejakade vid det tillfället möjligheterna till en tullunion, men formen för samarbetet lämnades öppen. Jag tror att statsministern delar min uppfattning att resultatet av förhandlingarna den gången inte blev vad vi uttalat oss för från svensk sida.

EFTA:s svar från Oslo har en delvis likartad karaktär som Sveriges ansökan från 70-talet. Det är långtgående i sak men öppet beträffande formerna. Eftersom den här gången EFTA genom Delors uttalat sig för en tullunion hade det varit en fördel, om EFTA i Oslodeklarationen klart uttalat sig i samma riktning, anslutit sig till möjligheten av en sådan samarbetsform.

Nu skall som statsministern framhåller, samtal inledas om EFTA-EG-samarbetets omfattning och struktur. Statsministern talar i sitt svar om en ny och intensivare fas. Min fråga till statsministern är då: Vilket är då EFTA:s förslag till vägar när det gäller att nå det långtgående mål som inryms i deklarationen? Det räcker inte med att uppställa ett mål – man måste också vara beredd att ange en gemensam färdväg, ett spår som man vill följa. Vill statsministern för kammaren beskriva i varje fall de första stegen på EFTA:s färdväg till ett nära, omfattande och varaktigt samarbete med EG! Det är väl inte så, herr statsminister, att EFTA-länderna överlåter helt på den europeiska gemenskapen att välja färdvägen?

Anf. 10 KRISTER SKÅNBERG (mp):

Herr talman! Det är ju så att EFTA-länderna tillsammans utgör EG:s största externa handelspartner. Jag vill därför fråga: I Oslodeklarationen talas det om att den huvudsakliga förhandlingsplattformen skall vara gemensam. Vad betyder det? Betyder det att man förhandlar både var för sig och gemensamt? Är det i så fall ett effektivt sätt att förhandla? Är det inte så att EFTA-länderna, om de höll ihop i de förhandlingarna, skulle kunna förhandla sig fram till fri rörlighet för människor, varor och tjänster över gränserna? Borde inte EFTA-länderna gemensamt och i gemensamt intresse kunna förhandla sig fram till att den principen skulle gälla att de enskilda ländernas miljö-, hälso- och arbetarskyddsnormer inte skulle behöva sänkas? De som redan har högre normer skulle då så att säga få vänta in att de andra höjer sina normer, men ingen borde behöva sänka sina normer.

Hur ser statsministern på förhandlingsuppläggnigen som innebär att man förhandlar både var för sig och gemensamt? Jag tycker den låter mycket ineffektiv. På det sättet tror jag att det gemensamma uppträdandet blir föga trovärdigt.

Jag skulle också vilja kommentera Lennart Petterssons tal om att det skulle finnas partier som vill isolera Sverige. Sverige är ju med i EFTA och har ett frihandelsavtal för industrivaror med EG. Vi har goda handelsförbindelser med de flesta länder – men lyckligtvis inte med Sydafrika. Såvitt jag vet har EG genomsnittligt en högre tullmur mot omvärlden än både EFTA och Sverige har. Hur viktiga den inre marknadens fyra friheter är för fri handel kan jag inte bedöma, men om de är till stor fördel innebär det ju att vissa länder favoriseras framför andra, dvs. att man utestänger vissa länder – ett slags kollektiv isolationism.

Miljöpartiet vill ha ett så öppet samarbete med alla länder som möjligt och en gränslös frihet för människor och kunnande, både i *hela* Europa och i

resten av världen. Det finns alltså partier här som vill isolera Sverige mer än andra, man jag tror att herr Pettersson namngav fel partier.

När statsministern och Lennart Pettersson talar om ökad välfärd, herr talman, undrar jag vilket tidsperspektiv man har och hur solidarisk man är med människor i vårt eget land och i andra länder. Hur ökar välfärden i Sverige nu och i framtiden genom att man åter släpper in asbest i Sverige? Hur ökar den med att man har sämre skyddsbestämmelser mot lösningsmedel i EG och tvingas införa det även i Sverige om vi harmoniserar? Hur ökar välfärden med sänkta tullar på vin och sprit och ökade risker för införsel av narkotika om vi inte har varukontroll vid gränserna? Hur ökar välfärden med ökad och tyngre lastbilstrafik i Sverige, i Danmark och i transitländer som Schweiz och Österrike? Är vi eniga om att bilavgaser skadar naturen och bidrar till miljöförstöring, bl.a. till växthuseffekten? Och vad händer med trafikolyckorna när trafiken på vägarna ökar? Gäller den ökade välfärden också våra barn och barnbarn?

Jo, skulle jag vilja säga, herr talman, EG-frågan och neutralitetsfrågan är nog samma fråga. Jag vill passa på och fråga statsministern hur han ser på Jacques Delors tal om att EG syftar till en ekonomisk och politisk union.

Anf. 11 Statsminister INGVAR CARLSSON:

Herr talman! Jag skulle vilja börja med att svara Jens Eriksson.

Jens Eriksson tillhör ett parti som egentligen ännu hårdare än det socialdemokratiska partiet och regeringen argumenterar för nödvändigheten av en anpassning till Europa. Då blir det litet besvärande när Jens Eriksson omedelbart går till angrepp när vi går in i förhandlingar och gör det minsta försök att åstadkomma en uppgörelse. Jag kan bara kort säga att om vi har den inställningen kommer vi inte att nå särskilt långt när det gäller integration.

Jag vill då direkt svara när det gäller sakfrågan. Jag tycker att Jens Erikssons kritik är mycket orättvis. Under min tid som statsminister har vi träffat en principöverenskommelse med Sovjetunionen där jag själv skötte slutförhandlingarna om avgränsning i Östersjön av den s.k. vita zonen, varvid viktiga fisketillgångar tillföll Sverige. Genom det särskilda fiskeavtal som slöts i samband med gränsöverenskommelsen har det redan tidigare fruktbara fiskeutbytet med Sovjetunionen ytterligare kunnats bygga ut.

Genom avtalet med EG har EG:s fiske år 1989 av torsk och lax i Sveriges del av den f.d. "vita zonen" reducerats till en tredjedel resp. hälften av tidigare genomsnittliga fångster, samtidigt som Sverige fått avsevärda och delvis nya fiskekvoter i Nordsjön.

Sammantaget innebär de internationella överenskommelser som Sverige under 1988 slutit på fiskets område en avsevärd förbättring av det svenska fiskets resurssituation, inte bara i Östersjön utan också genom utökade *möjligheter till fiske i Nordsjön*.

Möjligheterna att förbättra beståndssituationen i Östersjön, särskilt när det gäller de hårt utsatta fiskslagen torsk och lax, har ökat avsevärt efter upphörandet av det helt oreglerade "rovfisket" i den f.d. "vita zonen".

Det hade väl ändå varit klädsamt om Jens Eriksson hade sagt någonting om detta positiva. Jag vill bestämt tillbakavisa påståendet att jag icke har ägnat

fisket något intresse – jag har dessutom engagerat mig personligen i en av de mest avgörande frågorna och åstadkommit vad alla partier har menat var en bra uppgörelse för Sverige.

Lennart Pettersson vill jag svara att det vid en tullunion är en nödvändighet för oss att få ett neutralitetsförbehåll. Vi kan som neutralt land icke delta i ett handelskrig. Däremot gör jag den bedömningen att vi har goda möjligheter att få ett neutralitetsförbehåll. Jag tror inte att det kommer att stå och falla med den frågan – det blir snarare de villkor som i övrigt är förknippade med en tullunion som kommer att avgöra om vi kommer att anse det vara en bra dellösning eller en dålig dellösning.

Tullunionen är naturligtvis inte enbart en ekonomisk fråga, men den är ändå till sin karaktär så begränsad att vi aldrig kan nöja oss med en tullunion. Det finns områden utanför tullunionen som det är av väsentligt intresse för oss att åstadkomma ett samarbete omkring. Det är därför som vi ibland använt en mer heltäckande definition – att vi önskar någon form av ramavtal som täcker de fyra friheterna och ytterligare ett antal samsamarbetsområden.

Jag vill i det här sammanhanget sammantaget besvara Lennart Petterssons, Margaretha af Ugglas och Per-Ola Erikssons inlägg och frågor om tullunion. Margaretha af Ugglas liksom hennes partiledare Carl Bildt driver frågan om tullunion mycket hårt, så långt att de t.o.m. menar att vi i Oslo borde ha uttalat oss för och bundit upp oss för tullunionen. Jag vill säga att det inte funnits något stöd för detta hos övriga partier.

Per-Ola Eriksson ger uttryck för en mycket mera negativ och skeptisk inställning till tullunionen. Jag upplevde det inte så att Per-Ola Eriksson vände sig till statsministern med sitt mera kritiska tal om tullunion, utan det var i realiteten till Margaretha af Ugglas och Carl Bildt.

Min och regeringens inställning är att vi skall pröva om en tullunion är ett rimligt inslag i en framtida överenskommelse. Men jag har precis samma uppfattning som Per-Ola Eriksson: vi är icke beredda att säga ja eller nej till detta i dag. Det är inte vi som har den uppfattningen, utan det är moderaterna. Mitt problem består i att försöka hålla samman centern och moderaterna omkring en gemensam fortsatt linje. Jag har beskrivit det som ni hittills har gjort som vissa ytterskär, men jag har inte för min del någon möjlighet att garantera att enigheten består. Jag hoppas att den skall göra det, och jag kommer att anstränga mig till det yttersta för detta.

Jag ber att få återkomma. När jag får så många frågor som jag här fått kan jag inte besvara alla i mitt första inlägg.

Anf. 12 PER GAHRTON (mp):

Herr talman! Det var ju synd att statsministern inte fick tid att svara på våra frågor. Det var väl en tillfällighet, förstår jag.

(Statsminister *Ingvar Carlsson*: Jag kommer tillbaka.)

Jag utgår från det, och därför skall jag ytterligare konkretisera det väsentliga.

Det talas här om att vissa konstitutionella aspekter påverkar schweizarnas agerande i detta sammanhang. Det finns en konstitution i Sverige också,

Sveriges grundlagar. Det har nyligen kommit ut en ny upplaga av dem. I Sveriges grundlagar heter det bl.a. att beslutanderätt som direkt grundar sig på regeringsformen, dvs. beslutanderätt som tillkommer riksdagen, regeringen m.m. "kan i begränsad omfattning överlåtas till mellanfolklig organisation för fredligt samarbete, till vilken riket är eller skall bli anslutet, eller till mellanfolklig domstol". Om man nu skall inrätta en gemensam beslutsordning och gemensamma institutioner med den överstatliga organisationen EG, är det inte då en sådan överföring av beslutanderätt som beskrivs i regeringsformens 10 kap. 5 §? Jag skulle vilja ha ett mycket klart svar på den frågan från statsministern. Är det inte så? Jag tycker att det är självklart att det är på det sättet.

Låt oss anta att det är så. I regeringsformen stadgas att för beslut i fråga om överlåtelse gäller vad som är föreskrivet om stiftande av grundlag, och om detta stadgas att grundlag stiftas genom två likalydande beslut. Det andra beslutet får ej fattas förrän det efter det första beslutet hållits val till riksdagen i hela riket och den nyvalda riksdagen samlats.

Är det då inte så att om regeringen tänker sig gemensamma beslutsordningar och gemensamma institutioner tillsammans med den överstatliga organisationen EG, är det fråga om beslut som måste fattas i denna grundlagsenliga ordning, nämligen med mellankommande val? Kan vi få ett klart svar på frågan om det är så som statsministern tolkar detta?

Om det är på det sättet, måste då inte detta rimligen bli föremål för en valdebatt? Är inte själva poängen med dessa stadganden för hur grundlagar ändras och därmed också hur man överlåter beslutanderätt till överstatliga organisationer att de beslut som riksdagen fattar skall därefter framläggas för folket i en valrörelse, så att riksdagen sedan eventuellt kan bekräfta sitt beslut eller – om riksdagen får en annan sammansättning – förkasta detta?

Är det något fel på min tolkning? Och om det inte är något fel på den, måste inte denna fråga grundlagsenligt bli föremål för en rejäl valdebatt? Eller vad tänker regeringen annars göra? Ni tänker väl inte slinka undan från grundlagen på något sätt?

Anf. 13 JENS ERIKSSON (m):

Herr talman! Statsministern tar upp de bilaterala avtal som vi har träffat med EG och andra länder och framhåller att vi har gjort sådana byten att vi kan fiska i Nordsjön. Ja, det stämmer, men det är då fråga om bilaterala avtal där vi bytt fiskerätt mot fiskerätt och krona mot krona. Om statsministern tycker att det är bra, delar jag hans uppfattning. Vi har kommit ett stycke på väg, men det har egentligen ingenting att göra med dessa frågor.

Statsministern säger också att jag tillhör ett parti som vill närma sig Europa, och det är alldeles riktigt. Men vi skall inte närma oss Europa på ett sådant sätt att fisket slås ut, så att fisket får betala vad detta kostar. Det var egentligen det som hände i Oslo. Det enda man egentligen var fullt överens om var att man skulle liberalisera handeln med fisk och marina produkter. Sverige hade där allt att förlora och de andra länderna allt att vinna. Finland, som också kunde ha blivit en förlorare, fick sådana undantag att finnarna själva kan bestämma hur de vill genomföra sin avtrappning.

När det gäller den vita zonen sade statsministern vid något tillfälle att han

kan se de gotländska fiskarna i ögonen, och det förstår jag att han kunde göra. Förhandlingarna skedde den gången i samförstånd och samarbete mellan regeringen och det svenska fisket. Vi tyckte också att avtalet på den punkten var det bästa som vi kunde få vid det tillfället.

Men jag är tveksam om statsministern nu kan gå ut och se de svenska fiskarna i ögonen, om han inte gör något annat än kommer överens om en fullständig liberalisering av handeln med fisk och marina produkter.

Anf. 14 MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Först vill jag säga att jag tycker att det är bra att statsministern här säger att han bedömer det som möjligt att uppnå ett neutralitetsförbehåll i en förhandling om tullunion. Den bedömningen delar vi.

Vidare blev jag något förvånad över att höra statsministern säga att det inte var ett svenskt förhandlingsmål inför Oslo att uppnå en formulering om tullunion. Jag trodde faktiskt att så var fallet.

Dessutom är det kanske inte så viktigt vem som driver frågan om tullunion. Viktigare är väl själva sakfrågan, dvs. om tullunion kanske – vilket vi tror – är en förutsättning för att uppnå riksdagens mål för svensk Europapolitik. Under sådana förhållanden är ju frågan om tullunion mycket viktig för Sverige.

Jag vill upprepa min fråga till statsministern om alternativet tullunion fortfarande är aktuellt för EFTA. Det vore viktigt att få besked på den punkten här i dag.

Anf. 15 KRISTER SKÅNBERG (mp):

Herr talman! Jag vill fråga statsministern vad han tror händer med de svenska småföretagen och med småföretag i övriga EFTA-länder vid den tilltänkta harmoniseringen med de helt öppna gränserna för bl.a. kapital och varor.

Är det statsministerns uppfattning att storskaligheten ökar och att flera stora företag tycks växa genom fusioner och uppköp?

Man talar om de öppna gränserna för varor och kapital och om att de öppna gränserna skall öka möjligheterna att utnyttja de komparativa fördelarna. Vilka näringar skall vi ha kvar i Sverige? Vad händer t.ex. med det svenska jordbruket, speciellt med de små jordbruken och deras innehavare? Om man tittar på övriga Europa har det där varit samma tendens som här, dvs. många små jordbrukare har fått "lämna in" och ägna sig åt andra saker. Jag vet att man i Österrike, Schweiz och Västtyskland oroar sig för att de små jordbruken som finns kvar kommer att gå förlorade vartefter man i denna integration, de fyra friheterna, också tar in jordbruket. Jordbruket har ju varit en svår stöttesten i EG-arbetet.

Anf. 16 LENNART PETTERSSON (s):

Herr talman! Även jag är glad över statsministerns klara besked om att vi behöver ett, och skall ha ett, neutralitetsförbehåll om vi går in i en tullunion. Jag är också glad över hans tro på att vi kommer att uppnå detta. Från mina utgångspunkter är det rätt att anse att tullunionen är en i första hand begränsad ekonomisk fråga, även om den kan ha en symbolbetydelse i ett vidare sammanhang. Det är på så många andra områden som vi måste samarbeta. Jag tror att vi även i Sveriges riksdag, när vi fattar våra beslut i olika frågor, måste inse att på många områden räcker inte nationalstaten till för att åstadkomma resultat som människor kräver. Vi måste samarbeta regionalt i Europa. Det är därför som vi behöver det bredare samarbete som vi i dag diskuterar, bl.a. när det gäller formerna.

Det har varit intressant att notera den argumentation som förs från moderaternas sida om fisket. EFTA:s parlamentarikerkommitté har enhälligt ställt sig bakom frihandel med fisk. Där satt parlamentariker från socialdemokraterna, moderaterna och folkpartiet. Huruvida centerpartiet var med kan jag inte komma ihåg, men centern har inte rest några större invändningar i efterhand. Vi fattade ett enhälligt beslut vid ett sammanträde i Hamar i Norge om att gå fram med förslag till ministerrådet i EFTA angående frihandel med fisk inom fyra år.

Herr talman! Det är vidare intressant att notera miljöpartiets stora engagemang för Schweiz, när miljöpartiet samtidigt talar om att man är mycket utåtvänd och inte isolationistisk. Schweiz är ett mycket kapitalägarvänligt land. Landet för en stenhård invandringspolitik mot svaga grupper i Europa, och det är ett land som inte ens har ansett sig kunna gå med i FN. Detta är miljöpartiets idealland när det gäller frågor om internationellt samarbete. Jag ber kammarens ledamöter att notera detta faktum.

Anf. 17 BIRGER SCHLAUG (mp):

Herr talman! Jag tänker inte lägga debatten på så låg nivå som Lennart Pettersson har gjort.

Statsministern säger att han har tidsbrist, men det finns flera ministrar. Regeringen har ju kollektivt ansvar för EG-politiken, så upp och svara på frågor ni andra.

Jag tänker fortsätta med en hjärtefråga, nämligen arbetsmiljön. Jag ställde en mycket konkret fråga: Är det på pin kiv Danmark försämrar arbetsmiljön? Är det på pin kiv man plockar bort cancermärkningen på det ena lösningsmedlet efter det andra? Eller har detta möjligtvis med EG att göra, Ingvar Carlsson?

När det gäller miljön svarar Ingvar Carlsson att några försämringar skall inte göras, som ett led i anpassningen till EG – nu gick en minister! Men detta är egentligen lögn. Redan nu gör vi detta – vi försämrar miljön som ett led i anpassningen till EG. Nästan 6 000 milj. kr. satsar vi på att öka bärligheten på våra vägar, som ett led i EG anpassningen så att EG:s stora, långa och tunga långträdare kan åka på våra vägar och ta mer gods från järnvägen. Anpassningen sker ju redan nu. Ingvar Carlsson, innebär inte detta försämringar för miljön? Så till konsumentskyddet. Statsministern hävdar i svaret att regeringen inte är beredd att acceptera sämre konsumentskydd

som ett pris att betala i förhandlingarna med EG. Det är intressant. Men redan nu har regeringen accepterat detta. S-märkningen är ett exempel som konsumentverkets generaldirektör tar upp. Generaldirektören – tillsatt för övrigt av regeringen – hävdar att slopandet av S-märkningen är en eftergift för EG. Vidare hävdar han i en intervju i Upsala Nya Tidning den 17 februari att slopandet av S-märkningen är en försvagning av produktsäkerheten. Försämringen sker redan! Statsministern säger att detta skall vi inte göra – men det sker nu mitt framför våra ögon!

Regeringen är uppenbarligen beredd att sänka konsumentskyddet. Det är uppenbart att det kommer att uppfattas som handelshinder om vi har kvar våra normer när det gäller att skydda barn mot varma spisar, lättöppnade tvättmaskiner etc., etc. Det är klart att det är handelshinder. Statsministern säger vidare att regeringen inte är beredd att sänka kraven. Självfallet är det detta som är utgångspunkten i förhandlingar, dvs. att man inte är beredd att sänka kraven. Jag har suttit i ett antal fackliga förhandlingar. Offentligt hävdas alltid att man inte är beredd att sälja ut viktiga saker. Det vet Ingvar Carlsson också. Men det är en avgörande skillnad på att inte vara beredd och att försäkra något.

Kan regeringen försäkra att man inte skall göra avkall på dessa saker, som man säger att man inte är beredd att göra avkall på?

Anf. 18 PER-OLA ERIKSSON (c):

Herr talman! Statsministern talade om ytterstärk från centerns sida. Jag tror att statsministern denna skärtorsdag är ute på djupt vatten. Det är väl närmast ett blindskär det gäller.

Vi står bakom kompromissen, dvs. riksdagsbeslutet 1988. Men det får inte innebära att vi inte kan ha synpunkter. Vi måste ha det på framtida utveckling och på samarbetet mellan Sverige och EG. Jag hoppas att vi skall kunna kosta på oss den öppenheten även allt framgent.

Jag ställde tre frågor till statsministern, och den enda jag egentligen fått svar på gäller självbestämmanderätten och neutralitetsförbehållet. Det är bra. Jag vill upprepa de andra delarna sedan.

Det är viktigare att säga att tullunionen bara täcker en del av det samarbete vi behöver med andra länder ute i Europa. Vi behöver intensifiera allt samarbete på utbildningsområdet – när det gäller forskning och mycket annat. Den som tror att vi måste ha en tullunion för att klara svenskt näringslivs konkurrenskraft glömmer nog bort att vi redan har en stark och bra konkurrenskraft från svensk sida i EG-området. Men för att behålla den konkurrenskraften är det viktigt att vi här hemma intensifierar insatserna för småföretagsutveckling, liksom för utveckling av mindre och medelstora företag.

Jag tolkar inläggen från exempelvis moderaternas talare i denna debatt som att moderaterna egentligen önskar svenskt medlemskap i EG, men man gömmer sig i dag bakom tullunionen. Jag tycker att det är en farlig väg eftersom man spräcker den breda enighet som bör råda i en så allvarlig fråga. Om inte moderaterna vill lyssna på centern, bör de kanske lyssna på Industriförbundet. Förbundet tycker att man skall välja den väg som bestämdes i fjol, 1988 på våren.

Jag vill fråga statsministern om han gör den bedömningen att det icke skall bli en diskriminering gentemot omvärlden i det fall att vi väljer tullunionsalternativet. Vilken analys gör man? Kan man garantera att vi inte skall dras in i handelspolitiska konflikter och liknande? Hur ställer sig en tullunion gentemot vår strävan att samarbeta och kunna sluta frihandelsavtal med länder i andra delar av världen, t.ex. med länderna i Nordamerika och med öststatsländerna? Detta är något som vi också måste ha med i analysen.

Jag skall inte, herr talman, förlänga debatten denna skärtorsdag. Jag avser inte att gå upp i några fler repliker. Jag har hundra mil hem.

Anf. 19 NIC GRÖNVALL (m):

Herr talman! I anledning av det som sagts nu i slutet av debatten vill jag ta upp frågan om tullunionens betydelse för moderata samlingspartiet. Låt mig genast slå fast att vårt parti lojalt ställer sig bakom 1988 års riksdagsbeslut. Därom skall och får ingen tvekan råda. Men det är givet att det riksdagsbeslutet innehåller en målsättning, och i den mån den politik som det riksdagsbeslutet fastställde inte ger det resultat som moderata samlingspartiet eftersträvar kan vi komma att ompröva vår inställning. Självfallet skall regeringen först få anstränga sig för att fullgöra det uppdrag som riksdagen givit och pröva sin förmåga att nå den framgång som riksdagen önskade.

När det gäller frågan om tullunion, herr talman, vill jag gärna påpeka att begreppet tullunion definieras i GATT-stadgans artikel 24. Jag skulle gärna vilja veta – av statsministern, eller av Lennart Pettersson, som ju här talar om behovet av ett neutralitetsförbehåll – vad i artikel 24 som förbehållet skall gälla. Vad i svensk neutralitet låter sig icke förenas med en tullunion? Exakt vad är det i GATT-stadgans definition av begreppet tullunion som inte passar socialdemokraterna?

Den överenskommelse som slöts i Hamar av parlamentarikerna var – herr statsminister och herr Lennart Pettersson – beklaglig. Men den hade i alla fall det goda med sig att den kopplade det svenska deltagandet till överläggningar om "processed food", och det är en hållning som många gånger har bekräftats i parlamentarikerkommittén. Om inte dess ordförande har uppfattat det förhållandet tycker jag att han skall vända sig till sin partikamrat Stig Gustafsson, vilken representerar kommittén i de fortsatta överläggningar som nu tyvärr blott kommer att omfatta "processed food" och inte längre fisket.

Anf. 20 Statsminister INGVAR CARLSSON:

Herr talman! Beträffande tullunionen skall jag återigen uttrycka mig alldeles klart. Det var ett önskemål från svensk sida att den skulle finnas med som en möjlighet att pröva i det fortsatta samarbetet. Men vi skulle icke från svensk sida, som jag upplevde det, binda oss för att införa en tullunion.

Med anledning av miljöpartisternas inlägg vill jag säga följande. Det har varit tre stycken inlägg i denna debatt. Krister Skånberg ber mig att utveckla min syn på den svenska jordbrukspolitiken med hänsyn till EG. Jag har för att besvara den frågan och ett tjugotal andra frågor sex minuter till mitt förfogande. Jag konstaterar bara att om man skall ställa den typen av frågor får riksdagens talarordning ändras så att jag får rimlig tid på mig. Jag har icke en chans att besvara den typen av frågor nu.

Jag finner det också orimligt när Birger Schlaug i samma ämne säger att andra statsråd kan hoppa in i debatten. Jag har varit beredd att svara på frågor. Försvarsministern eller justitieministern, som finns här i kammaren, kan då inte plötsligt gå in i debatten. I den här frågan kan man verkligen tala om debattnivå.

Per Gahrton har tagit upp frågan om tillgång till material. Vi har för inte så länge sedan i samband med partiledaröverläggningar lämnat över ett material som, såvitt jag förstår, övriga partier i varje fall förklarat sig vara utomordentligt nöjda med.

Per Gahrton frågar vad uttrycket gemensamma institutioner betyder. Det betyder att vi nu i fortsättningen tillsammans med EG skall försöka diskutera oss fram till hur vi skall klara av gemensamt beslutsfattande, vilket ju är önskvärt och nödvändigt. Om det i detta sammanhang kommer in vissa inslag av överstatlighet, ämnar vi icke kringgå grundlagen. Vi kommer självfallet att respektera den.

Låt mig till Birger Schlaug säga att jag känner en stark oro när det gäller den arbetslöshet på i genomsnitt 10–11 % som finns i Europa. Jag vill därför att vi skall delta i ett västeuropeiskt samarbete, och av den anledningen utformas för närvarande en socialdemokratisk och en facklig strategi för att bekämpa arbetslösheten i Västeuropa.

Vi vill vara öppna mot den övriga europeiska arbetarrörelsen. Men Birger Schlaugs och miljöpartiets medicin är att man skall isolera sig. Vi kommer inte att kunna lösa de framtida sysselsättningsproblemen även om vi isolerar oss. Vad tror Birger Schlaug kommer att hända om vi från omvärlden blir utsatta för en diskriminering av svensk industri? Vad tror Birger Schlaug kommer att hända med vår industri om vi icke får en rimlig överenskommelse med EG?

Vi skall väl inte bygga upp murar och med våld försöka hålla kvar sysselsättningen i Sverige? Vi skulle då få det verkliga hotet mot svenska arbetares och svenska tjänstemäns anställningstrygghet. Men detta är ett problem som över huvud taget inte intresserar miljöpartiet, och man kan därför driva sin förenklade agitation, vilket Per Gahrton och Birger Schlaug har gjort här i dag.

Jag är intresserad av en diskussion i EG-frågan, och jag har i hög grad medverkat till den diskussionen på olika sätt. Jag har lagt ned oerhört mycket tid för att vi skall få till stånd en dialog också på det internationella planet och för att vi i omvärlden skall få en förståelse för den svenska neutralitetspolitiken. Men jag ser inget egenvärde i att vi skall göra neutralitetspolitiken och dess roll i Europapolitiken till en stridsfråga. Jag har den förhoppningen att vi på sådana grundläggande områden skall kunna åstadkomma en bred enighet. Om man inte kan göra distinktionen mellan att föra en intensiv debatt och att få information i EG-frågan och samtidigt inse att det finns vissa saker i det här samhället som vi vill slå vakt om, är det heller inte så mycket bevänt med viljan att förstå motståndaren.

Jag vill till Hadar Cars och Margaretha af Ugglas säga att regeringen önskar ett tidsprogram som innebär att vi under hösten skall kunna komma in i ganska konkreta överläggningar med EG. Vi förväntar oss en första reaktion från EG i april–maj. Vi har alltså ambitionen att ha ett tidsprogram.

men det är inte något som vi ännu kunnat komma överens med EG om. Vi kan förhoppningsvis få reaktioner på detta senare under våren.

Det vi skall diskutera är sådana frågor som alla talare här har tagit upp och om möjligt begärt ytterligare information om. Det handlar om hur man skall kunna lösa tvister om man kommer i en sådan situation – jag tror att det var Per Gahrton som tog upp den frågan – och hur man skall kunna åstadkomma ett gemensamt beslutsfattande. Vi har då naturligtvis möjlighet att påverka så att vi skall få ett så stort inflytande som möjligt över den processen. Vi vet inte i dag om vi kommer tillräckligt långt på EFTA-vägen. Det är ju detta som vi genom diskussionerna med EG skall försöka skaffa oss en bild av. Jag är efter Osломötet mer optimistisk när det gäller de möjligheterna.

Jag vill slutligen säga till Jens Eriksson att vi faktiskt har inskrivet att Sverige vid risk för allvarlig marknadsstörning kan införa importrestriktioner fram till den 31 december 1993.

Anf. 21 PER GAHRTON (mp):

Herr talman! Det är nog läge för talmannen att ha en kurs i debattordning med statsministern. Det är ju statsministern själv som har valt att besvara alla dessa frågor och interpellationer i ett sammanhang och därmed skapat en debattordning som förvisso är orimlig. Han kunde ha tagit dem en och en, så hade vi kunnat betat av ämnena ordentligt. Jag tror inte att det hade tagit mer tid, faktiskt.

Sedan tycker jag att statsministern skall sluta med det här isoleringssnacket. Det håller inte. Det är inte trovärdigt. Allt fler människor börjar nu inse att den gröna rörelsen är internationell. Vi har nyss med 17 partier, även i EG-länderna, skrivit ihop oss i ett gemensamt program om samarbetet i Europa.

Det är inte samarbetet som sådant det handlar om – vi vill samarbeta minst lika mycket som ni – utan det är formerna, om det skall vara Jacques Delors superimperium som skall vara huvudformen för det europeiska samarbetet.

Då handlar det om de konkreta effekterna för löntagare och många andra, och då vill vi ha material. Osломaterialet har vi fått, och vi tackar för det – tyvärr var det hemligstämpat, så vi kunde inte citera ur det. Däremot får vi inte konsumentverkets utredning om de konkreta effekterna av EG-anpassning. Jag tycker att Ingvar Carlsson skall informera sig om det, om han inte är tillräckligt informerad, och prata med Sten Andersson, som gav ett löfte här i riksdagen att detta skulle klaras upp och vi skulle få full information i framtiden.

Här gäller det inte allmänna handlingar. Vi begär den informationen i egenskap av riksdagsledamöter och riksdagsparti. Varför kan vi få Osломaterialet men inte konsumentverkets interna utredningar om konkreta effekter?

Så detta med grundlagen. Jag noterar tacksamt att statsministern säger att han inte tänker kringgå grundlagen. Det hade ju varit sensationellt med varje annan sorts besked. Men svara då på min beskrivning av det här: Är det inte så att gemensam beslutsordning innebär sådant överförande till överstatlig organisation som grundlagen stadgar om? Måste ni då inte se till att varje sådan proposition till riksdagen antas i grundlagsenlig ordning, med mellankommande val?

Om det är på det sättet, måste då inte statsministern ta tillbaka sitt hårresande yttrande – jag noterar att även andra partier ger vår grundsyn visst stöd – om att han vill undvika debatt i denna centrala fråga i valrörelsen 1991? Att få en klar deklARATION från regeringen skulle vara att rensa debattläget och undanröja alla misstankar om att ni försöker mygla eller lägga på locket. Ge oss ändå det beskedet att ni tvärtom önskar en bred folklig debatt om Europasamarbetet också inför valet 1991!

Anf. 22 BIRGER SCHLAUG (mp):

Herr talman! Det är klart att vi skall ha en rimlig överenskommelse med EG. Självklart! Men det jag reagerar emot är att statsministern hela tiden gömmer sig bakom tesen att man inte är beredd att göra si eller så – vi är inte beredda att sälja ut det eller det.

Detta är ganska ointressant, eftersom alla förhandlingar inleds med dessa fraser. Jag har självt hållit på med fackliga förhandlingar och vet precis hur det är.

Det som är intressant är att veta: Vad kan ni försäkra när det gäller arbetsmiljön, den sociala välfärden, arbetsrätten, den yttre miljön, jämställdheten och konsumentskyddet? Det är detta som är intressant, inte vad som är utgångspunkten och vad ni måste säga.

Jag skulle vilja veta om statsministern också kan säga att han *försäkrar* att man inte skall sälja ut någonting på de här områdena. Då blir det intressant, plötsligt.

Sedan tycker jag att det var synd att jag inte fick svar på frågan om det är på pin kiv Danmark försämrar arbetsmiljön eller om det möjligtvis beror på EG och varför den Nordiska arbetsmiljökommissionen inte kunde skriva in att man inte skall försämma arbetsmiljön vid en anpassning till EG.

Kärnkraften hör inte hemma i ett civiliserat samhälle, har statsministern sagt. Det är väldigt klokt sagt. Det vore bra att få ett ja eller ett nej: Tänker regeringen acceptera att vi importerar fransk kärnkraftsel? Ni måste ju ha tänkt igenom frågan.

Tänker regeringen acceptera att Sverige tar emot och deponerar kärnavfall från EG:s gemensamma nukleära marknad? Ja eller nej – ni måste ju ha tänkt igenom det. Kärnkraftsfrågan måste regeringen ha tänkt igenom mycket grundligt, i och med att Sverige skall avveckla kärnkraften och regeringen har bundit upp sig vid att det är ociviliserat att ha kärnkraft. Det kan inte vara nya frågeställningar på något sätt.

Skall vi sälja kärnkraftsteknik till EG? Inte är det väl så att Ingvar Carlsson trots sin måleriska beskrivning av EG-länderna i den allmänpolitiska debatten anser att EG-länderna är så ociviliserade att de t.o.m. skall packas på gammal kärnkraftsteknik?

Jag tycker att det vore intressant om statsministern ville sluta med att säga att man inte är beredd att göra det eller det, utan att vi i stället fick höra honom säga vad regeringen kan lova när det gäller arbetsmiljö, arbetsrätt osv.

Sedan tycker jag att det är litet skrämmande att höra en socialdemokratisk statsminister hävda att om kapitalet får fri marknad så blir allting bättre. Herregud! säger statsministern nu där borta. Men är det inte en väldigt

marknadsinriktad politik som socialdemokraterna plötsligt driver?

Är det inte så att en fri marknad för kapital leder till ökad centralisering, ökad storskalighet, ökad maktkoncentration? Är inte detta fallet, och varför vill man inte utreda en alternativ utvecklingsmodell?

Prot. 1988/89:87
23 mars 1989

Om Sverige, EG och
EFTA

Anf. 23 JENS ERIKSSON (m):

Herr talman! Statsministern säger att man har skrivit in att det finns möjlighet att få importrestriktioner. Skall det då jämföras med de resultat som Finland har uppnått? Jag har frågat statsministern varför han inte krävde och fick samma övergångsbestämmelser som Finland, och då förstår jag att allt vad han kunde åstadkomma var att det är möjligt att införa importrestriktioner om det blir problem.

Det här är mitt sista inlägg. Jag skulle då vilja peka på att Islands 6 000 fiskare i dag är lika tillfredsställda som Sveriges 4 500 fiskare är oroliga för framtiden. Jag vill säga till statsministern att en fiskare i Sverige känner oro på samma sätt som fiskare från Island eller Finland. Även om fisket har liten betydelse för Sverige som land, är det oerhört betydelsefullt för kusten, för näringen och för dem som är sysselsatta inom fisket.

Den svenska fiskarkåren känner oro och också besvikelse över det avtal som träffats. Det går inte hur länge som helst att lasta på en åsna det ena efter det andra, för en dag stupar åsnan.

Slutligen skulle jag vilja säga till statsministern att jag är missnöjd med förklaringen till statsministerns agerande i Oslo vad beträffar svenskt fiske. Jag har i dag erfarit att Sveriges fiskares riksförbund har begärt att få träffa statsministern i anledning av Osломötet. Jag hoppas att statsministern tillmötesgår den framställningen och vid det mötet ger konkreta förklaringar och besked till samtliga Sveriges yrkesfiskare. Det skulle vara välgörande.

Anf. 24 MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! En kort kommentar till vad statsministern nyss sade, av vilket jag kan instämma i mycket. Men jag förstår honom inte i ett avseende.

Jag förstår att statsministern haft en besvärlig dag, men jag tycker faktiskt inte att statsministern har en så besvärlig sits i vad gäller svensk Europapolitik. Statsministern har i ryggen en bred riksdagskompromiss med mycket bra målsättningar för den svenska Europapolitiken.

Alla partier som står bakom kompromissen har i dag förklarat att vi står fast vid den och kommer att stå fast vid den. Det tycker jag är ett gott utgångsläge för statsministern i hans ansträngningar att arbeta för svenska intressen.

Till slut, herr talman, ber jag att få önska kammaren och statsministern en glad påsk!

Anf. 25 LENNART PETTERSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få önska Margareta af Ugglas glad påsk tillbaka!

Sedan till herr Grönvall. Om Hamar kan jag ge besked, ty jag var med. Det enda som togs upp var frihandel för fisket. Diskussionerna fortsätter när det gäller livsmedelsprodukter i övrigt. I den mån någon skall kritiseras för att främja frihandeln, skall såväl moderater som socialdemokrater och folkpar-

tister kritiserar för detta. Möjligen har Jens Ericsson blivit grovt vilseledd av sina partivänner i denna fråga, när det började blåsa litet hetare kring fiskefrågorna. På s-sidan håller vi i varje fall fast vid frihandel.

Birger Schlaug gillade inte karakteristiken av miljöpartiet som ett isolatoinnistiskt parti. Låt mig då ta ytterligare ett exempel, Birger Schlaug.

I dag satt vi i näringsutskottet och justerade ett betänkande om utrikeshandel. Miljöpartiets representant reserverade sig mot betalning av medlemsavgifter i GATT, eftersom det var något som inte föll miljöpartisterna på läppen i anslutning till denna stora frihandelsorganisation. Det ger ytterligare belysning av var miljöpartiet står i frihandelsfrågorna och ger ytterligare belysning med anledning av talet om att miljöpartiet skulle vara öppet mot omvärlden även utanför Europa. Så är det alltså inte.

Sedan tänkte jag fråga miljöpartiet: Hur länge tänker ni acceptera utan protester att Sverige importerar finsk kärnkraftsel? Vi importerar faktiskt inte fransk kärnkraftsel, som ni nu håller på och talar om. Inom ramen för det nordiska energisamarbetet importerar vi däremot finsk kärnkraftsel, skulle jag föreställa mig. Men där har ni inte haft några synpunkter.

Jag noterar att ni får fila litet på detta debattknep när det gäller energipolitiken.

Till slut, herr talman, det finns många frågor där man måste samarbeta nationer emellan. EG är faktiskt inte bara en marknad för kapital, det är mycket annat också, och det kan bli ännu mera om vi inte isolerar oss, utan för samtal. Hur skall vi någonsin kunna komma till rätta med de stora multinationella företagen? Sverige klarar inte detta ensamt. Vi måste samarbeta med våra grannar för att på nytt få medborgarkontroll och löntagarkontroll över de stora multinationella företagen. Där kan vi – i gott samarbete med i varje fall vissa delar av de partier som verkar inom EG – göra en betydelsefull insats.

Anf. 26 LARS NORBERG (mp):

Herr talman! Lennart Pettersson apostroferade alldeles nyss mig såsom den representant som i näringsutskottet diskuterade och reserverade sig i frågan om hur mycket pengar som skulle anslås för Sveriges deltagande i GATT.

Jag tycker att detta är en detaljfråga som möjligtvis kan belysas när vi så småningom i kammaren kommer fram till det betänkande som behandlar denna fråga. Den har ett mycket perifert samband med EG-debatten. Jag vill inte förlänga debatten med statsministern med den frågan.

Anf. 27 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Statsministern sade att vi har ambitionerna att få till stånd ett tidsprogram för förhandlingar i höst. Det tycker jag är bra och välkomnar det. Jag kan garantera statsministern att folkpartiet kommer att bidra så långt vi kan till stöd för framgångar i de förhandlingarna. Den fråga jag ställer är emellertid vilka som är "vi" i sammanhanget. Det nämnde statsministern inte. Är det den svenska regeringen, eller står "vi" i detta fall för hela EFTA? Det vore bra att få den frågan klarlagd.

Herr talman! Per Gahrton och hans miljöpartister har tagit som sin uppgift att i den svenska EG-debatten företräda isolationismen och med alla medel förtala och misskreditera den europeiska gemenskapen och den samverkan för fred i Europa, för bättre hälsa, miljö, välbefinnande och för ökad frihet för medborgarna i Europa som EG-länderna åstadkommit och är på väg att fördjupa.

EG-länderna har vunnit sina framgångar på grundval av demokrati och marknadsekonomi. Låt mig erinra om att viljan att uppnå medlemskap i den europeiska gemenskapen var en stark drivkraft för de demokrater som i fascismens Spanien, Portugal och Grekland kämpade för sin frihet. De förde den kampen med EG:s stöd.

Det är också, herr talman, EG-ländernas ekonomiska och politiska framgångar som mer än kanske någon annan enskild faktor tjänat och tjänar som inspiration för dem som i Östeuropa vill ersätta diktatur och centralplanering och socialism med demokrati och marknadshushållning. Det är framgångarna, herr talman, för en utveckling i den riktningen och på kraften bakom de framgångarna som Per Gahrton och hans vänner i miljöpartiet spottar. Det kan ni fortsätta med! Era spottloskor mot gemenskap i Europa och mot den svenska Europapolitiken, som syftar till att bygga ut samarbetet med Gemenskapen, är mer ett uttryck för affekt än för en genomtänkt vilja att nå effekt.

Anf. 28 Statsminister INGVAR CARLSSON:

Herr talman! De tre minuter som jag har till mitt förfogande skall jag använda för att svara de två talare som jag inte tidigare hunnit bemöta.

Krister Skånberg ställde frågan vad uttrycket "huvudsakligen gemensam plattform" innebär. Det innebär att EFTA-vägen är huvudvägen för förhandlingar. Det är där vi har tänkt oss att de avgörande frågorna nu förhoppningsvis skall kunna lösas. Sedan kan det finnas vissa speciella frågor, t.ex. när det gäller SAS, där ett EG-land är med, tillsammans med Norge och Sverige, och där vi finner det naturligt att tala direkt med EG.

Krister Skånberg ställer också frågan om normer – om man skulle kunna tolka saken så att de normer vi i dag har inte skall behöva sänkas, utan att i stället en anpassning sker uppåt för dem som i dag har en lägre ambitionsnivå. Svaret på den frågan är ja.

Får jag i anslutning till detta också svara på Hadar Cars fråga om med "vi" avses EFTA-gruppen. Svaret på den frågan är ja. Jag hänvisar till vad jag sade nyss om att det kan finnas vissa specialfrågor som man kan ta upp direkt med EG.

Nic Grönvall är den andra debattör som jag inte svarat. Jag måste säga att jag blev litet förskräckt över Nic Grönvalls inlägg. Han står i katalogen som moderat, men det nationalistiska draget i inlägget tydde mera på miljöpartist än på moderat. Här gäller att hålla Sveriges bästa för ögonen. Här var det inte tal om Norden eller EFTA, utan det var ett oerhört svenskinriktat inlägg.

Med den inställningen kommer vi inte långt i Europasamarbetet. Jag tror Nic Grönvall behöver ha ett allvarligt samtal med Margaretha af Ugglas för att få litet mer överblick och litet mer förståelse för vad internationellt innebär.

Jag skall sluta med att säga – som en direkt replik till Margaretha af Ugglas – att jag inte är missnöjd med Europasamarbetet. Jag har använt ord som att jag upplevt några onödiga ytterskär, men i stort sett är vi nu samlade bakom denna uppläggning. De senaste månaderna har vi nått längre än på åtskillig tid dessförinnan. Vi har visserligen inte kommit dithän att vi kan tala om ett totalt genombrott, men det är ändå väldigt intressanta öppningar i förhandlingsläget gentemot EG. Jag tycker att vi med viss optimism nu kan arbeta vidare på den inslagna vägen och förhoppningsvis nå fram till ett resultat som för EFTA, Norden och Sverige är tillfredsställande.

Talmannen anmälde att Per Gahrton, Birger Schlaug och Margaretha af Ugglas anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Information om en promemoria med förslag till ändring av det allmännas skadeståndsansvar i samband med myndighetsutövning

Anf. 29 Justitieminister LAILA FREIVALDS:

Herr talman! Den 25 november förra året utlovade jag här i kammaren en översyn av reglerna i skadeståndslagen om det allmännas skadeståndsansvar. Jag framhöll då som min principiella uppfattning att enskilda som drabbas av ekonomiska förluster till följd av fel eller försummelse som begås av företrädare för myndigheter skall ha rätt till ersättning.

Det är med stor tillfredsställelse som jag i dag kan meddela riksdagen att resultatet av den översyn som utlovades i november nu föreligger. På mitt uppdrag har justitierådet Bertil Bengtsson undersökt behovet av förändringar av reglerna i 3 kap. skadeståndslagen om det allmännas skadeståndsansvar. Bengtsson har i en departementspromemoria, Det allmännas ansvar enligt skadeståndslagen, presenterat resultatet av sitt översynsarbete.

I reglerna i skadeståndslagen finns vissa begränsningar i statens och kommunernas skadeståndsansvar vid myndighetsutövning. Det gäller den s.k. standardregeln i 3 kap. 3 §, passivitetsregeln i 3 kap. 4 § och jämningsregeln för ren förmögenhetsskada i 3 kap. 5 §.

När vi den 25 november förra året här i kammaren debatterade det allmännas skadeståndsansvar uttryckte jag att dessa begränsningar i en del fall kan medföra mindre tillfredsställande resultat för den skadelidande. I departementspromemorian föreslås nu att de här begränsningarna i det allmännas skadeståndsansvar skall tas bort.

I promemorian föreslås också en annan viktig ändring. För närvarande gäller ansvaret för fel eller försummelser vid myndighetsutövning bara sådana fel eller försummelser som företrädare för myndigheter begår när de utför uppgifter som står i ett nära sammanhang med myndighetsutövningen. Är felet eller försummelsen hänförlig till någon åtgärd som inte står i nära sammanhang med myndighetsutövning omfattas felet eller försummelsen inte av ansvaret. Nu föreslås en utvidgning av ansvaret så att det skall omfatta

alla fel eller försummelser som har samband med myndighetsutövning. Härigenom ökas möjligheterna för den skadelidande att få ersättning för skadan. Ändringen innebär bl.a. att även sådan service som mera allmän rådgivning och upplysningsverksamhet som ligger inom ramen för myndighetens uppgifter i regel kommer att omfattas av skadeståndsansvaret.

De framlagda förslagen synes uppfylla kravet på att enskilda som drabbas av ekonomiska förluster till följd av fel eller försummelser som begås av företrädare för myndigheter i princip skall ha rätt till ersättning.

Departementspromemorian skall sändas ut på remiss. Vi skall se till att förslaget handläggs snabbt, så att en proposition på grundval av promemorian kan lämnas till riksdagen i höst. Det är en angelägen reform. Den utgör ett viktigt inslag i regeringens strävanden att stärka rättssäkerheten för enskilda och förenkla lagstiftningen. De nya reglerna bör därför träda i kraft så fort som möjligt. Såvitt nu kan bedömas bör de kunna träda i kraft den 1 januari 1990.

Anf. 30 TALMANNEN:

Jag ger nu ordet till de ledamöter som med korta frågor vill begära kompletterande sakupplysningar till den information som justitieministern just har lämnat. Jag medger att frågestunden i samband med justitieministerns information sammantaget får ta högst 20 minuter i anspråk.

Anf. 31 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Jag ber att få ställa några frågor med anledning av justitieministerns information.

För oss som många år har motionerat om en utredning med syfte att förbättra det allmännas skadeståndsansvar är det glädjande att regeringen nu har tagit upp denna fråga. Vi anser att den är viktig för vår rättssäkerhet. Det är värdefullt att den har tagits upp trots att riksdagens majoritet varje år har avslagit förslag på området. Det skedde senast i november i höstas, då majoriteten konstaterade att det inte förelåg några omständigheter som talar för en skärpning av skadeståndsansvaret för det allmänna.

Jag vill fråga justitieministern varför regeringen inte har låtit en parlamentarisk utredning pröva dessa frågor, som ändå har så stor vidd, i stället för att göra en mycket begränsad översyn.

Jag har ytterligare ett spörsmål. När vi i riksdagen behandlar motioner om det allmännas skadeståndsansvar, behandlar vi samtidigt motioner om statens skadeståndsansvar i affärsmässig verksamhet. Har justitieministern även för avsikt att låta pröva det spörsmålet, i syfte att de som drabbas av förlust eller skada på grund av statens affärsmässiga verksamhet skall ha samma möjlighet att få ersättning som om skadevållaren hade varit privat näringsidkare?

Anf. 32 ULLA ORRING (fp):

Herr talman! Det är bra att justitieministern nu är överens med oss om att staten skall bära sitt skadeståndsansvar och att hon nu också delar folkpartiets uppfattning att de enskilda som drabbas av ekonomisk förlust vid försummelse skall ha rätt till ersättning.

Jag har dock några frågor. Statsrådet säger att enskilda skall få ersättning. Hur går det då med företagen? I massmedia har det t.ex. berättats om ett fiskodlingsföretag som fick sin fiskodling smittklassad av fiskeristyrelsen. Kommer det här företaget och andra att få ersättning?

Det är också bra med en utvidgning av ansvaret så att det skall omfatta alla skador på grund av fel och försummelser som har med myndighetsutövning att göra och att den enskilde skadelidande får ökade möjligheter till ersättning. Det tycker vi är bra. Min andra fråga blir då vilka begränsningar det är som återstår. Statsrådet som kan överblicka hela fältet kan kanske ge oss en upplysning om detta. Blir det t.ex. en rejäl ersättning?

Jag vill även ta upp den fråga som Martin Olsson berörde. Det gäller den offentliga affärsdrivande verksamheten. Justitieministern har ju varit chef för konsumentverket och jag förmodar att hon delar uppfattningen att det skall råda likställdhet mellan staten, när den driver affärsverksamhet, och enskilda näringsidkare. Vi har ju konsumenttjänstlagen och köplagen.

Det har skett en omvändelse från socialdemokraternas sida. Vad är det egentligen som har hänt? Är det den offentliga debatten som har förmått statsrådet att ändra sin inställning på den här punkten?

I lagutskottet har vi i dag haft ett sammanträde där vi preliminärt har beslutat om en parlamentarisk utredning. Jag vill fråga statsrådet vilken inställning statsrådet har när det gäller tillsättningen av den parlamentariska utredningen och om dess sammansättning. Blir det en bred och förutsättningslös utredning som ordentligt kommer att ta tag i frågan?

Anf. 33 ALLAN EKSTRÖM (m):

Herr talman! De föregående talarna har sökt att få klarhet i förslagets huvudpunkter. Jag vill ställa en fråga med samma syfte för att vi bättre skall förstå innebörden av promemorian.

Jag skall ta två principiellt viktiga rättsfall till utgångspunkt. Dessa rättsfall har vi diskuterat i kammaren vid flera tillfällen. Det gäller bilhandlaren och företagaren Halvar Alvgard, som utsattes för betalningssäkring och blev ruinerad, och Trifoliumfallet, där konsumentverkets missvisande pressmeddelande av högsta domstolen ansågs ligga utanför begreppet myndighetsutövning. Hade utgången i dessa fall blivit annorlunda om dagens förslag då hade varit lag?

Anser justitieministern att departementspromemorian tillgodoser den som drabbas av skada lika effektivt som kan antas bli fallet genom den av lagutskottet beställda utredningen?

Det tycks i varje fall inte författaren till promemorian, justitierådet Bertil Bengtsson, själv anse. I Svensk Juristtidning 1988 s. 619 kallar han nämligen departementspromemorian för "en begränsad översyn". Han tillägger: "Sådana mera långtgående reformer som här" – dvs. i artikeln i tidskriften – "diskuteras kräver däremot en mera ingående och tidskrävande utredning." Artikeln är rubricerad "Skärpt ansvar för oriktiga myndighetsåtgärder?".

Min sista fråga är: Avser justitieministern hantera promemorian som om lagutskottets beställning inte hade skett, eller skall uppdraget utvidgas?

Anf. 34 Justitieminister LAILA FREIVALDS:

Herr talman! De tre frågeställarna har alla berört frågan om en parlamentarisk utredning. I anslutning till det har också Ulla Orring undrat om det är frågan om en omvändelse från regeringens sida. Jag vill inleda med att säga att jag redan den 25 november i kammarens diskussion om det allmännas skadeståndsansvar uttalade uppfattningen att man behövde se över de skadeståndsregler som finns. Det var orsaken till att en utredning kom till stånd genom att den främste experten på området, nämligen justitierådet Bertil Bengtsson, fick detta uppdrag. Jag ansåg att frågan var av sådan angelägenhetsgrad och art att detta var det bästa sättet att utreda ett utvidgat skadeståndsansvar för det allmänna.

Nu föreligger ett förslag från Bertil Bengtsson. Det finns goda förutsättningar för en snabb behandling, så att en proposition, grundad på det förslaget, kan läggas fram för riksdagen redan i höst. Med hänsyn till att det är fråga om en angelägen reform är det enligt min mening olyckligt om vi skulle fördröja genomförandet av den reformen genom att utreda denna fråga ytterligare, om det förslag som nu finns i departementspromemorian tillgodoser de krav som kan ställas i sammanhanget. Vi lär få belyst om det är på det viset bl.a. i den remissbehandling som nu följer.

Frågeställarna har vidare ställt ett antal frågor som har att göra med förslagens innehåll. Martin Olsson och även Ulla Orring ställde frågan hur det var med de affärsdrivande statliga företagen. Det förslag som föreligger kommer att få viss betydelse även för dem. Men det handlar om specialområden som efter hand måste bli föremål för ytterligare utredning. Som jag uttalade redan i november i den debatt vi hade i kammaren kommer det att bli nödvändigt att fortsätta med ett utredningsarbete för att komplettera det skadeståndsområde som faller utanför skadeståndslagets regler om det allmännas ansvar.

Ulla Orring ställde frågan om vilka begränsningar i det allmännas skadeståndsansvar som återstår om detta förslag skulle genomföras. Svaret måste bli att inga särskilda begränsningar egentligen kvarstår beträffande det allmännas skadeståndsansvar, om detta förslag skulle genomföras.

På frågan om det också kommer att bli rejäla ersättningar måste svaret bli att ersättningens storlek bestäms av domstol efter prövning, och den beror på det enskilda fallet. Skadeståndets storlek skall givetvis vara relaterad till den skada som har lidits. Det är domstol som får avgöra vilken ersättning som bör utgå.

Allan Ekström nämner enskilda fall som har förekommit tidigare. Jag kan inte här diskutera vilken förändrad situation de föreslagna reglerna skulle innebära för de enskilda fallen. Jag kan dock litet mer allmänt redovisa vad förslaget innebär på några väsentliga punkter.

Genom förslaget knyts det allmännas skadeståndsansvar till fel och försummelser som har skett *i samband med* myndighetsutövning, i stället för att det som nu krävs att de sker *vid* själva myndighetsutövningen. Det innebär en utvidgning av ansvarsområdet som bl.a. går ut på att service såsom rådgivning och upplysningsverksamhet också kan leda till skadeståndsansvar. Ett pressmeddelande t.ex., som har samband med myndighetsutövningen inom myndigheten, omfattas också av skadeståndansvaret.

På samma sätt får man bedöma uppgifter från myndigheter i broschyrer eller liknande.

I övrigt vill jag hänvisa till de beredningar som pågår på olika specialområden. I ett av de fall som Allan Ekström nämnde blir de förslag som regeringen längre fram i vår kommer att lägga av intresse. Förslaget gäller ändringar i betalningssäkringslagen.

Anf. 35 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Fördröjningen beror på socialdemokraterna, som år efter år har motsatt sig en utredning. När det gäller hur frågorna skall utredas vill jag säga att detta är grundläggande rättsliga frågor som det borde vara skäl i att både få grundligt belysta och att nå en bred enighet kring. Anser inte justitieministern att denna fråga är av den karaktären att det är lämpligt att sträva efter en bred översyn och bred enighet?

När det gäller de statliga affärsdrivande verksamheterna säger justitieministern att det förslag som föreligger kommer att få viss betydelse även för dem. Jag vill fråga justitieministern vad hon anser om det motiv som har framförts för att avslå kraven på detta område tidigare, nämligen att det skulle kunna leda till avgifts- och kostnadsfördyringar om man stärker konsumentskyddet, om vi kallar det så, gentemot de offentliga verksamheterna. Då vi stärker konsumenternas ställning i andra avseenden framför man aldrig de synpunkterna. Är de verkligen relevanta att försvara sig med, när man inte vill stärka den enskildes ställning gentemot affärsverken?

Anf. 36 ULLA ORRING (fp):

Herr talman! Justitieministern är orolig för att det skall bli en försening. Jag tycker att en försening genom en parlamentarisk utredning gagnar saken. I detta fall skall man se just till saken. Jag vill fråga justitieministern varför man lämnar företagen utanför i detta förslag. Jag kan också hänvisa till debatten den 23 november, då riksdagen debatterade denna fråga i kammaren, två dagar före justitieministerns interpellationsdebatt. Då var den socialdemokratiska gruppledningen i lagutskottet mycket osäker på hur man skulle hantera frågan. Man trodde dock att man skulle komma fram på något sätt i regeringskansliet. För folkpartiets del måste jag säga att detta blir en halvmesyra.

Jag vill än en gång ställa samma frågor till justitieministern. Det måste finnas ett krav från allmänheten att även frågor som gäller den offentliga verksamheten, de affärsdrivande verken, lyfts fram. Det är ju där det ofta inträffar saker som påkallar en uppgörelse med den enskilde som nyttjar dessa verks tjänster. Jag upprepar alltså mina frågor: Varför görs ingen parlamentarisk utredning? Varför lämnas de affärsdrivande verken utanför? Varför lämnas företagen utanför?

Anf. 37 ALLAN EKSTRÖM (m):

Herr talman! Svaret på mina principiellt viktiga frågor – det var alltså inte två enskilda fall, utan de principer som åskådliggjordes med dessa båda rättsfall som jag avsåg – förstod jag faktiskt inte. Justitieministern verkar rätt nöjd med denna promemoria. Men jag upprepar att författaren själv inte är

nöjd med den. Han säger att detta bara är en begränsad översyn och att det krävs mera långtgående reformer för att tillmötesgå det som han kallar för skärpt ansvar för oriktiga myndighetsåtgärder.

Lagutskottets beställning anknyter till den mera fullständiga utredning som förespråkas i Bertil Bengtssons artikel. Min fråga måste då bli: Avser justitieministern att respektera lagutskottets beställning?

Anf. 38 Justitieminister LAILA FREIVALDS:

Herr talman! Martin Olsson, Ulla Orring och Allan Ekström uppehöll sig vid frågan om en parlamentarisk utredning. Men om det förslag från Bertil Bengtsson som nu föreligger i sak tillgodoser de krav som kan ställas på en förändring av skadeståndslagen ser jag ingen mening med en parlamentarisk utredning. En parlamentarisk utredning bör ju inte vara något självändamål. Vad jag är ute efter är en ordentlig översyn, och jag tror att vi har fått en sådan genom att anlita den främste experten på området. Jag är mycket angelägen om att få en bred enighet kring denna fråga. Låt oss därför avvakta med frågan om ytterligare utredande på skadeståndslagens område tills detta förslag åtminstone har remissbehandlats. Jag skall givetvis respektera riksdagens beslut om hur denna fråga skall hanteras.

När det gäller frågan om affärsverken och konsumentskyddet i samband med dessa är jag litet förvånad över frågeställningen. Affärsverken – i den mån de inte betraktas som myndigheter och det är reglerna i 3 kap. skadeståndslagen som är tillämpliga – är att anse såsom privata företag. Det är alltså dessa skadeståndsregler som blir aktuella.

Det förslag som nu föreligger innebär att stat och kommun får samma ansvar som privata arbetsgivare för person- och sakskador som anställda orsakar genom fel eller försummelse i tjänsten. Därtill kommer att staten och kommunerna får ett längre gående ansvar än privata arbetsgivare för ren förmögenhetsskada i dessa fall. Den som drabbas av fel från statens eller kommunernas sida kommer alltså att ha ett klart bättre skydd än den som drabbats av motsvarande fel från en privat verksamhet. Men de regler som gäller för privat verksamhet gäller givetvis även för de affärsdrivande verken.

Med avseende på det som Ulla Orring sade om konsumentskyddet när det gäller de affärsdrivande verken har diskussionen där handlat om helt andra frågor än dem som rör skadestånd eller i ännu mindre utsträckning skadestånd enligt skadeståndslagen.

Allan Ekström gjorde gällande att utredningsmannen Bertil Bengtsson inte är nöjd med det utredningsförslag som han har lagt fram. Det är ett egendomligt påstående att en expert skulle ha lagt fram ett förslag som han själv inte var nöjd med. Det förhållandet att Bertil Bengtsson har uttalat sig i frågan på ett vidare område än det som uppdraget omfattade, innebär att han är mycket nöjd – så har jag uppfattat det – med det förslag till förändringar som han har lagt fram när det gäller skadeståndslagen. Det som han föreslår är vad han anser behöver göras för att skadeståndsreglerna i 3 kap. skadeståndslagen skall vara tillfredsställande. Däremot har han anfört att han anser att det krävs ytterligare förändringar när det gäller de områden där det finns särskilda regler, t.ex. på skatteområdet och när det gäller den

särskilda betalningssäkringslagen. Och som jag tidigare sade pågår det en översyn även i dessa delar.

Anf. 39 ULLA ORRING (fp):

Herr talman! Jag måste fråga justitieministern om hon tycker att denna utredning verkligen tillgodoser de önskemål som har förts fram i motionerna. Om Bertil Bengtsson är nöjd beror det väl på att hans uppdrag var begränsat till de direktiv som regeringen gav honom. Jag tycker att regeringen är ansvarig för den försening som har skett när det gäller att komma till rätta med skadeståndsfrågan. Det är en fråga som vi i riksdagen har ältat under de senaste tre fyra åren. Jag vill än en gång ställa frågan till statsrådet om en parlamentarisk utredning. Ämnar statsrådet driva på och inte försena en sådan? Det förslag som har lagts fram är ju så begränsat.

Anf. 40 ALLAN EKSTRÖM (m):

Herr talman! Jag kan anknyta till Ulla Orrings senaste frågor. Promemorian motsvarar inte alls dagens krav. Jag åberopar Bertil Bengtsson själv som mitt främsta vittne. Han är ju inte nöjd, han vill lösa problemet med relationen mellan staten och den enskilde på ett annat sätt. Han pekar också på själva ansvarsgrunden, culpa, och inte rent strikt ansvar. I promemorian görs det i fråga om detta ingen ändring. Den enskilde får alltså även i fortsättningen i stor utsträckning bära den ekonomiska skadan när det gäller åtgärder som han oförskyllt utsätts för.

Anf. 41 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Justitieministern undrade över min fråga när det gäller ersättning från de statliga verken. Jag vill därför citera vad socialdemokraterna och vpk skrev i betänkandet då de avstyrkte motionerna:

”Då frågan nu åter aktualiserats vill utskottet än en gång stryka under att en skärpning av statens skadeståndsansvar vid affärsmässig verksamhet är förenad med stora svårigheter och kan leda till betydande kostnadsökningar för allmänheten i form av exempelvis högre portoavgifter och dyrare järnvägsresor.”

Jag ville alltså höra om även justitieministern anser att konsumentskyddet gentemot högre kostnader är ett motiv för att inte förbättra konsumentskyddet på detta område.

Anf. 42 Justitieminister LAILA FREIVALDS:

Herr talman! Ulla Orring undrade om motionärerna är nöjda med detta förslag. Det överlåter jag gärna till motionärerna att själva avgöra.

Ulla Orring säger också att det är regeringen som är ansvarig för förseningen. Det är möjligt att man kan se det på detta sätt. Men jag tycker att Ulla Orring kan vara tacksam över att regeringen nu försöker ta igen det som har förlorats i tid genom att försöka gå fram snabbt och få en ändring till stånd redan den 1 januari 1990. Mot denna bakgrund tycker jag att det är förvånande att det förordas att vi i stället skall försena detta ytterligare.

Detta är inget begränsat förslag. Ulla Orring påstår att det skulle vara ett begränsat förslag i något avseende, jag förstår inte riktigt på vilket sätt. Det

är inget begränsat förslag, utan förslaget innebär en total översyn av 3 kap. skadeståndslagen.

Till Allan Ekström vill jag säga att jag tycker att det inte är riktigt meningsfullt att diskutera om Bertil Bengtsson är nöjd eller inte. Det är en fråga som han själv ytterst får avgöra. Jag vill bara göra det påpekandet att det i uppdraget till Bertil Bengtsson när det gäller översyn av 3 kap. skadeståndslagen inte fanns några begränsningar.

När det gäller de affärsdrivande verken och tidigare diskussioner som har gällt deras skadeståndsansvar, vill jag säga till Martin Olsson att svaren i fråga om detta har givits mot bakgrund av att de affärsdrivande verken i skadeståndssammanhang behandlas precis som företag över huvud taget med de särskilda avtal som över huvud taget kan finnas på detta område. Jag skulle tro att det var detta som även Ulla Orring syftade på. Det pågår ett arbete med att justera konsumentskyddet när det gäller t.ex. att ingripa mot oskäliga avtalsvillkor som affärsdrivande verk använder sig av, så att detta skydd blir likartat över hela marknaden.

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Svar på fråga 1988/89:534 om rätt att träffa bindande avtal om att pensionsförsäkring skall utgöra giftorättsgods

Anf. 43 Justitieminister LAILA FREIVALDS:

Herr talman! Charlotte Cederschiöld har frågat mig om jag ser några avgörande invändningar mot att man ändrar äktenskapsbalken, så att makarna får möjlighet att i förväg avtala att en privat pensionsförsäkring skall ingå i bodelning.

Som svar på frågan vill jag nämna att justitiedepartementet under maj månad i år kommer att inleda en utvärdering av den familjerättsreform som trädde i kraft den 1 januari 1988. Genom den utvärderingen kommer vi att få ett underlag för att ta ställning till om det behövs några ändringar i bl.a. äktenskapsbalken. Den fråga som Charlotte Cederschiöld har tagit upp får uppmärksammas i det sammanhanget.

Anf. 44 CHARLOTTE CEDERSCHIÖLD (m):

Herr talman! Jag får tacka statsrådet för svaret som är ganska intetsägande och saknar det väsentliga, nämligen svaret på själva frågan, statsrådets syn på avtalsfrågan. Att det skall göras en översyn visste vi förut.

Trots att fler kvinnor tecknar pensionsförsäkringar har kvinnor generellt sett en sämre pensionssituation än män.

Den som har tagit ett stort hem- och barnansvar eller låtit sin lön gå till löpande utgifter i tron att pensionsförsäkringen skulle ingå i boet kan drabbas av äktenskapsbalkens lagstiftning om pensionsförsäkring, som har retroaktiv effekt. Avgörande i försäkringssammanhang är antalet år premien har betalats. Ändå är tidsaspekten inte belyst i proposition eller förarbeten. Om det hade funnits möjlighet att i förväg avtala om en pensionsförsäkring skall ingå i bodelning eller ej, skulle människor ha någon möjlighet att anpassa

Om rätt att träffa bindande avtal om att pensionsförsäkring skall utgöra giftorättsgods

Om rätt att träffa bindande avtal om att pensionsförsäkring skall utgöra giftorättsgoods

pensionsförsäkringen till rådande verklighet i resp. familj. Moderaterna och folkpartiet har pekat på denna möjlighet i ett särskilt uttalande i lagutskottet.

Livränta behandlas som giftorättsgoods med möjlighet att träffa förtida avtal om att den skall undantas vid en eventuell bodelning. Familjelagssakkunniga påpekar att livränta kan fylla samma funktion som en pensionsförsäkring. Denna olika behandling i lagen av livränta och pensionsförsäkring måste i realiteten uppfattas som orimlig, även om jag är medveten om att det här finns en juridisk distinktion. Pensionsförsäkring och livränta som tas i samma syfte borde behandlas lika i lagen, dvs. makarna borde kunna ingå avtal om huruvida livräntan eller pensionsförsäkringen skall ingå i en framtida bodelning.

Om statsrådet inte vill ändra på detta förhållande, vilken motivering har statsrådet då för att behandla pensionsförsäkring och livränta som tas i samma syfte olika när det gäller möjligheten för makar att träffa avtal?

Anf. 45 Justitieminister LAILA FREIVALDS:

Herr talman! Frågan om hur pensionsförsäkring skall behandlas i bodelningssammanhang har diskuterats en hel del i massmedia och bland dem som är praktiskt verksamma på familjerättens område. Detta är utan tvivel en av de frågor som bör uppmärksammas särskilt vid en kommande utvärdering. Däremot bör man inte före denna utvärdering ta ställning till om det behövs, och i så fall vilka, ändringar i äktenskapsbalken. Jag noterar att jag inte är ensam om den uppfattningen. Lagutskottet har nyligen behandlat saken. Charlotte Cederschiöld deltog själv i utskottets behandling av frågan. Utskottet, vars betänkande i denna del var enhälligt, fann liksom jag att man bör avvakta utvärderingen av familjerättsreformen, innan man tar ställning till frågan om pensionsförsäkring.

I ett särskilt yttrande till utskottets betänkande anför bl.a. Charlotte Cederschiöld: Hur frågan bör lösas vid den kommande översynen kan vi dock för närvarande inte ta ställning till. Flera alternativ är tänkbara.

Vi är helt överens på den punkten. Jag delar Charlotte Cederschiölds och utskottets uppfattning att vi bör avvakta den kommande utvärderingen och därefter ta ställning till vilka ändringar som bör göras.

Anf. 46 CHARLOTTE CEDERSCHIÖLD (m):

Herr talman! Detta andra inlägg var mera positivt. Det hindrar inte att statsrådet i andra frågor, t.ex. i skadeståndsfrågan som vi nyss diskuterade, kunde anlägga principiella synpunkter innan utredningen var klar.

Jag vill göra statsrådet uppmärksam på vad som står i propositionen om äktenskapsbalk från 1986/87: "Makar skall liksom hittills fritt kunna ingå avtal med varandra angående egendomsförhållandena i äktenskapet. En make skall dessutom kunna sluta förmögenhetsrättsliga avtal med den andra maken."

Detta måste av många uppfattas som att det skall gå att fritt träffa förtida avtal om såväl pensionsförsäkring som livränta. Men det gör det alltså inte. Här råder olika förhållanden.

Jag hoppas att statsrådet står för andemeningen i citatet ovan, så att vi kan förvänta oss en anpassning av lagen i enlighet med de vackra deklarationerna.

Prot. 1988/89:87
23 mars 1989

Om SJ:s driftvärn

Överläggningen var härmed avslutad.

8 § Svar på fråga 1988/89:542 om SJ:s driftvärn

Anf. 47 Försvarsminister ROINE CARLSSON:

Herr talman! Med anledning av att Asea Brown Boveri, ABB, har blivit huvuddelägare i SJ:s underhållsverkstäder har Viola Claesson frågat mig om SJ:s driftvärn kopplat till underhållsverksamheten skall slopas eller möjligen överföras till transnationella ABB.

Affärsverket SJ har fått regeringens tillstånd att organisera driftvärn. När nu underhållsverkstäderna genom ett beslut av SJ säljs till ett privat företag gäller detta tillstånd inte för företaget. Företaget får därför ansöka om nytt tillstånd att organisera driftvärn, varvid regeringen beslutar, eller begära att få organisera företagshemvärn, varvid beslutanderätten ligger hos rikshemvärnschefen. Att ägarförhållandena för underhållsverkstäderna ändras påverkar givetvis inte behovet av skydd av företaget och dess anställda. Jag förutsätter därför att företaget kommer att ansöka om att få organisera antingen driftvärn eller företagshemvärn.

Jag vill också understryka att företagsägaren, som i detta fall är ett transnationellt företag, inte får inflytande över eller insyn i svensk försvarsplanering genom att det finns någon form av hemvärn vid företaget.

Ledningen av och uppsikten över hemvärdet utövas enligt hemvärnskungörelsen (1970:304) av rikshemvärnschefen. Militärbefälhavarna och försvarsområdesbefälhavarna leder hemvärdet inom sina resp. områden. Detta gäller både det allmänna hemvärdet och driftvärdet. Chefen för driftvärdet vid ett företag utövar under rikshemvärnschefen ledningen av och uppsikten över företagets driftvärn.

Anf. 48 VIOLA CLAESSION (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka Roine Carlsson för svaret. Det låter ju betryggande, men kanske Roine Carlsson tillåter att jag vidgar begreppet litet.

Det är skrivet ett brev den 25 november 1988 till ÖB från stabschefen och civilbefälhavaren för milo nedre Norrland, där man alltså i november hade vissa aningar om vad som komma skulle. I brevet betonar undertecknarna för ÖB det viktiga behovet av en fungerande järnväg. Under krig och kris handlar det framför allt om beredskap för sjuk- och förnödenhetstransporter samt om att ha fordon och maskiner. Man säger att en fungerande järnväg är omöjlig utan fungerande reparationsresurser för rullande materiel och menar vidare att de nya ägarna måste bindas till överlåtelsehandlingar eller liknande som ett k-företag, dvs. ett företag med ett speciellt kontrakt vid krig och liknande, där SJ:s nuvarande beredskapsåtaganden klart överläts till de nya ägarna.

Prot. 1988/89:87
23 mars 1989

Om användningen inom försvaret av skilda enhetsbegrepp för radioaktiv strålning

Jag förutsätter att detta är riktigt och vill därför fråga Roine Carlsson: Finns det farhågor för att ett transnationellt företag, som i praktiken har monopol på underhåll av rullande materiel, kan sätta Sverige i en svår knipa? Finns det i så fall beredskap?

Överläggningen var härmed avslutad.

9 § Svar på fråga 1988/89:529 om användningen inom försvaret av skilda enhetsbegrepp för radioaktiv strålning

Anf. 49 Försvarsminister ROINE CARLSSON:

Herr talman! Marianne Andersson hänvisar i sin fråga till att olika begrepp för stråldos används vid beredskapen mot kärnkraftsolyckor och inom totalförsvaret. Hon anser att detta är synnerligen olyckligt, eftersom det skapar risker för onödiga missförstånd inom totalförsvaret. Det allvarligaste är dock enligt hennes bedömning den förvirring allmänheten riskerar att utsättas för vid en olycka.

Mot denna bakgrund frågar hon mig vilka åtgärder jag är beredd att vidta för att komma till rätta med denna begreppsförvirring.

Vid mätningar av joniserande strålning går man för närvarande successivt över till det internationellt standardiserade s.k. SI-systemet. I detta sammanhang är två begrepp aktuella.

Stråldos är den energimängd som absorberats per massenhet absorberande material, och den mäts i enheten gray (Gy). Enligt ett beslut av överbefälhavaren från 1987 skall denna enhet användas inom försvarsmakten.

Dosekvivalent är den stråldos som beräknats utifrån de relativa biologiska verkningarna av olika strålningsformer, och den mäts i enheten sievert (Sv). Denna enhet används i civila strålskyddssammanhang, främst i beredskapen mot kärnenergiolyckor och för arbetarskydd vid kärnkraftverken.

Det kan nämnas att för huvuddelen av den strålning som åtföljer en kärnladdningsexplosion är dosekvivalenten uttryckt i sievert numerärt ungefär lika med stråldosen uttryckt i gray.

Efter olyckan i Tjernobyl har enheten sievert successivt blivit starkt etablerad i Norden och även internationellt.

Behovet av enhetliga begrepp har aktualiserats av att instrument med enheten sievert anskaffats till samtliga kommuner i landet och till indikeringsorganisationen kring våra kärnkraftverk. Instrumenten är även avsedda att användas under krig i samband med radioaktivt nedfall från kärnvapenexplosioner.

Jag vill informera om att det pågår ett samarbete mellan de berörda myndigheterna i syfte att få till stånd enhetliga begrepp. Jag räknar med att arbetet inom kort kommer att leda till ett nytt beslut av överbefälhavaren. I avvaktan på detta finner jag inte behov av att nu vidta några åtgärder.

Anf. 50 MARIANNE ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag vill tacka försvarsministern för svaret.

Jag ställde den här frågan därför att jag blev mycket bestört när jag fick kännedom om att olika begrepp används för stråldos inom det militära och det civila försvaret. För mig verkade detta fullständigt ologiskt och opraktiskt och dessutom ägnat att skapa förvirring vid en eventuell kärnkraftsolycka. Alla minns väl den begreppsförvirring som rådde inom flera områden efter olyckan i Tjernobyl.

När jag dessutom fick veta att de civila försvarsorganisationerna förgäves försökt få en överenskommelse om en förändring, blev jag ännu mer bestört. Jag vet nu att det har hänt en del sedan jag ställde den här frågan, och det är positivt. Bl.a. har berörda organisationer träffats för att diskutera, och alla var ense om behovet av ett enhetligt system i fred och krig. Det är positivt att nu höra att det pågår ett samarbete för att åstadkomma en överenskommelse om enhetligt begrepp. Jag hoppas att detta leder till ett snabbt resultat.

Från civil sida är man överens om att begreppet sievert är att föredra, eftersom den enheten får allt större internationell användning. Att kommunerna, länsstyrelserna och SSI har mätinstrument med enheten sievert, och att det militära försvaret ännu inte har skaffat all sin utrustning, är ytterligare ett skäl för att just enheten sievert skall användas i framtiden.

Jag vill fråga försvarsministern om han är villig att förorda att enheten sievert skall användas i hela totalförsvarsorganisationen.

Överläggningen var härmed avslutad.

10 § Svar på fråga 1988/89:535 om rytmiklärarutbildningen på musikhögskolan

Anf. 51 Statsrådet GÖRAN PERSSON:

Herr talman! Ingegerd Wärnersson har frågat utbildningsministern vilka åtgärder han tänker vidta för att studerande skall bli formellt behöriga till tjänst som musiklärare vid grundskolan och gymnasieskolan, om de har fått musiklärarlinjens fyraåriga rytmiklärarutbildning med tillvalskurs om 50 poäng för undervisning i musik.

Bakgrunden till frågan är att denna utbildning inte finns medtagen bland de utbildningsvägar som enligt skolförordningen (1971:235) ger behörighet till musiklärartjänst, trots att utbildningen har funnits sedan 1980.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

Jag kommer att föreslå regeringen att den nämnda utbildningen snarast möjligt tas in i skolförordningen (1971:235) som en av de utbildningsvägar som ger behörighet till tjänst som musiklärare vid grund- och gymnasieskolan.

Prot. 1988/89:87
23 mars 1989

Om rytmiklärarutbildningen på musikhögskolan

Anf. 52 INGEGERD WÄRNERSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret.

Rytmiklärarnas inträde i skolan har medfört ett starkt intresse för ämnet musik. Utbildningen ingår som en särskild inriktning inom musiklärarlinjen. Man utbildas därigenom till musiklärare med rytmik som huvudämne eller fördjupning och genomgår samma basutbildning som övriga musiklärarstudenter på utbildningslinjen.

Sedan 1982 har ca 50 lärare utexaminerats från denna utbildning i tron att de erhållit formell behörighet. Det blev givetvis en viss oro hos dessa lärare – och även kommunerna – när de upptäckte att de inte hade den formella behörigheten. Därför är jag mycket glad i dag över statsrådets svar, att dessa lärare skall få sin formella behörighet.

Vad beträffar rytmiklärarutbildningen om 80 poäng har lärare med denna utbildning den övervägande delen av sin metodik- och praktikutbildning på förskol-, låg- och mellanstadiet. Jag hoppas därför att även dessa lärare erhåller behörighet så att de kan undervisa i grundskolan.

Eftersom jag är sista talare denna sena skärtorsdagseftermiddag ber jag att få önska herr talmannen, statsrådet och personalen en glad påsk.

Överläggningen var härmed avslutad.

11 § Föredrogs och hänvisades

Proposition

1988/89:86 till socialförsäkringsutskottet

12 § Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1988/89:Sk42–Sk45 till skatteutskottet

1988/89:Ju3–Ju10 till justitieutskottet

1988/89:Fö17–Fö19 till försvarsutskottet

1988/89:Fi43–Fi48 till finansutskottet

13 § Anmälades och bordlades

Propositionerna

1988/89:121 om lag om en folk- och bostadsräkning år 1990

1988/89:129 med förslag till medelsberäkningar för Sveriges Radio m.m.

14 § Anmälades och bordlades

Motionerna

med anledning av prop. 1988/89:96 om legitimation för vissa kiropraktorer, m.m.

1988/89:So19 av Sten Svensson m.fl. (m)

1988/89:So20 av Mona Saint Cyr (m)

1988/89:So21 av Lars Weirner m.fl. (vpk)

1988/89:So22 av Bengt Silfverstrand och Birthe Sörestedt (båda s)
1988/89:So23 av Karin Israelsson m.fl. (c)
1988/89:So24 av Ove Karlsson och Anita Johansson (båda s)
1988/89:So25 av Daniel Tarschys m.fl. (fp)
1988/89:So26 av Hans Nyhage (m)
1988/89:So27 av Ragnhild Pohanka m.fl. (mp)

med anledning av prop. 1988/89:109 om ny inriktning av arbetsmarknadspolitiska åtgärder för unga

1988/89:A3 av Inger Schörling m.fl. (mp)
1988/89:A4 av Börje Hörnlund m.fl. (c)
1988/89:A5 av Sonja Rembo m.fl. (m)
1988/89:A6 av Lars Werner m.fl. (vpk)
1988/89:A7 av Elver Jonsson m.fl. (fp)

med anledning av prop. 1988/89:111 om utlandssvenskarnas avgifter vid sjukvård i Sverige, m.m.

1988/89:Sf24 av Lars Werner m.fl. (vpk)
1988/89:Sf25 av Sten Svensson m.fl. (m)
1988/89:Sf26 av Sigge Godin m.fl. (fp)

med anledning av riksdagens förvaltningskontors förs. 1988/89:22 om ändring av vissa arvoden m.m.

1988/89:K10 av Marianne Samuelsson m.fl. (mp)
1988/89:K11 av Lars Werner m.fl. (vpk)

15 § Meddelande om interpellationer

Meddelades att följande interpellationer framstälts

den 23 mars

1988/89:170 av *Görel Bohlin* (m) till kommunikationsministern om rätten till studiestöd vid flygutbildning:

Genom den utveckling civil luftfart fått världen över, och inte minst inom svenskt inrikesflyg, har en rad bristyrken inom den civila luftfarten uppstått. Det gäller flygtekniker, flygledare och även piloter. I samtliga fall har från statens sida stora ansträngningar gjorts för att "snabba upp" utbildning utan att ge avkall på kvalitetskrav. Så har t.ex. den utbildning flygledarna får i större utsträckning baserats på praktisk tjänstgöring och delats i två avsnitt varigenom man vunnit arbetskraft. Vad gäller pilotutbildning medges numera statligt stöd för utbildning i privata flygskolor, även om detta stöd är tämligen blygsamt.

Många ungdomar med brinnande intresse och fallenhet för flyg tar lån och söker sig till akademier i andra länder, t.ex. USA. Efter intensiva studier och 245 flygtimmar avlägger eleven de prov som ger Commercial Licence och

Instructor Licence. Samtidigt har han/hon tillägnat sig rätt goda kunskaper i engelska, vilket onekligen är ett plus, då det gemensamma luftfartsspråket ju är engelska.

Den unga eleven vill nu kanske hem för att bli trafikflygare på hemmaplan, men det är sannerligen inte så lätt; dels konverteras ett amerikanskt certifikat inte utan vidare, utan det fordras oftast ytterligare skolning med ytterligare lån och ytterligare uppoffringar, dels är det lång väntetid för att komma in på den utbildning som ger det svenska certifikat han/hon så hett åstundar.

På grund av kostnaderna avstår många från att söka utbilda sig utomlands trots att vi så väl behöver nya piloter. Det uppskattas att vi behöver ca 150 piloter om året de närmaste åren på grund av avgångar genom pension vid 60 eller 55 år och på grund av medicinska krav.

Det finns möjlighet att få studiestöd för vissa utbildningar utomlands. Eftersom eleverna vid TFHS och Bromma Flygskola får studiemedel borde det inte vara otänkbart att studiestöd också skulle utgå för kvalificerad pilotutbildning utomlands. Vad gäller de amerikanska flygakademierna, har de sannolikt en ganska ojämn kvalitet vad beträffar utbildningen. Med det går att utröna. Ett sätt vore att uppdra åt luftfartsverket att studera marknaden och söka upp de bästa akademierna i USA för att också eventuellt anpassa sitt program efter luftfartsverkets krav och därmed ge dem ett godkännande. Härefter skulle en möjlighet finnas att ge studiestöd till enskild utbildning vid utländsk flygakademi, lätta bördan för de unga som gör en sådan satsning och snabbare klara att fylla de brister som hotar vad gäller antalet piloter.

Är kommunikationsministern beredd att pröva möjligheten att låta luftfartsverket "godkänna" vissa utländska flygutbildningar och att göra utbildningen vid dessa berättigad till studiestöd?

1988/89:171 av Görel Bohlin (m) till kommunikationsministern om körkortsutbildningen:

Trafiksäkerhetsverket har förberett och ämnar införa en ny kursplan för körkortsutbildning. Den nya kursplanen innefattar kursmoment i psykologi, som enligt professorn i psykologi, Göte Hansson, kräver att undervisningen ombesörjes av "väl kompetenta lärare" under en 3-6 veckors utbildning på heltid.

Detta innebär en kraftig utökning av den tid körskoleeleven skall tillbringa på skolbänken och givetvis en avsevärd fördyring – uppåt 2 000 kr. Huruvida körskolornas lärarkår på kort tid kan tillägna sig sådana kunskaper dels i psykologi och dels i den erforderliga pedagogik som kan ge dem omdömet "väl kompetenta lärare" undandrar sig mitt bedömande men förefaller osannolikt.

Utöver den fördyring och tidsförlust som den enskilde eleven får utan att med någorlunda tillförlitlighet kunna skaffa sig adekvata kunskaper i psykologi enligt kursplanen finns andra besynnerligheter i arbetet med den nya kursplanen.

TSV har anlitat en konsult, en högskolelärare, som förutom att han deltagit i framtagandet av kursplanen också åt STR, Sveriges trafikskolors

riksförbund, författat de läromedel, varpå undervisningen skall baseras. STR är en av flera läromedelstillverkare och har härigenom fått en avsevärd konkurrensfördel, vilket NO-anmälts.

Flera av kraven i den nya kursplanen ligger på en hög abstraktionsnivå. Det betyder att de som har liten fallenhet för teoretiska studier kommer att få mycket svårt att klara körkortsprovets teoridel. Risken finns också att flera av de en- och tvåmanstrafikskolor som finns i Sverige – i synnerhet i Norrlandslänen – slås ut, eftersom man där saknar både praktiska och ekonomiska möjligheter att hålla de minst 20 teorilektioner per elev som enligt kursplanen erfordras och som enligt professor Hansson ändå är på tok för litet.

Eftersom man kan ifrågasätta om en kursplan med så osäkra faktorer bör genomföras och då de inslag av näringsfrihetsbegränsning och otillbörlig konkurrens som finns inte synes anstå ett statligt verk, vill jag fråga kommunikationsministern om dessa förhållanden kan väntas föranleda några regeringens åtgärder.

1988/89:172 av *Lars Tobisson* (m) till finansministern om valutaregleringen:

I en interpellationsdebatt i november förra året, som främst handlade om den fortsatta avregleringen av valutapolitiken, betecknade finansministern ett seriöst meningsutbyte om det europeiska monetära systemet (EMS) som värdefullt. Sedan dess har riksdagen gett klartecken för valutaregleringens avskaffande. Arbetet med att undanröja gränshinder har drivits vidare i GATT-förhandlingarna och i förhållande till EG. Tanken på en svensk anknytning till EMS har vunnit ökat stöd.

När Sverige 1977 utträdde ur "valutaormen", som var EMS:s föregångare, konstruerades en korg av utländska valutor, vilken sedan dess bildat utgångspunkt för angivandet av den svenska kronans värde. Denna lösning har dock inte kunnat förhindra tämligen stora kursfluktuationer mellan kronan och andra valutor, bl. a. som en följd av dollarns kraftiga svängningar och dess dubbla vikt i korgen.

Kursrelationerna har då varit mer stabila inom EMS. Till en början justerades pariteterna tämligen ofta, men mer än två år har nu förflutit sedan den senaste förändringen ägde rum. Förklaringen är främst en ökad konvergens av den ekonomiska politiken i de olika EMS-länderna, vilken inte minst tagit sig uttryck i en avsevärt lägre prisstegringstakt i tidigare höginflationsländer. Frankrike är ett gott exempel.

En anknytning till EMS är naturligtvis inte någon patentmedicin för att dämpa prisstegringen. Men om den ekonomiska politiken i övrigt inriktas på en effektiv kamp mot inflationen, skulle ett sådant byte av valutapolitisk regim utgöra ett gott stöd. Som påpekas i en bilaga till den statliga långtidsutredningen 1990 skulle en anslutning till EMS mer än någon annan enstaka åtgärd markera att Sverige menar allvar med den fasta växelkursen.

En förändring av detta slag skulle också skapa en fastare förankring av kronans värde. Stabila växelkurser gentemot europeiska länder är av stort värde, eftersom mer än hälften av Sveriges export går till EG och tre fjärdedelar till Västeuropa. Ytterligare en fördel är att vi skulle kunna räkna

Prot. 1988/89:87
23 mars 1989

Meddelande om interpellationer

med stöd från centralbankerna i EMS-länderna vid en spekulativ attack mot den svenska valutan.

Sverige har angett som mål att delta i det västeuropeiska integrationsarbetet så långt detta är möjligt utan att vår traditionella utrikes- och försvarspolitik störs. Monetärt samarbete kan inte gärna ha något med neutralitetspolitik att göra. En svensk EMS-anknytning ligger därför i linje med den av riksdagen våren 1988 uppställda målsättningen för vårt lands medverkan i Europa-samarbetet.

I den deklaration som EFTA-ländernas regeringschefer ställde sig bakom i Oslo den 15 mars anges som särskilt angeläget att utveckla samarbetet med EG genom bl.a. "utökade konsultationer på den ekonomiska och monetära politikens områden". Enligt den senaste aktivitetsrapporten från EG:s monetära kommitté har denna sedan 1984 speciella kontakter med Norge. Österrike har ett liknande arrangemang sedan 1987.

Mot denna bakgrund vill jag ställa följande frågor till finansministern:

1. Följer det inte av riksdagens mål för Sveriges medverkan i det västeuropeiska integrationsarbetet att en anknytning av kronan till EMS bör eftersträvas?
2. Är finansministern beredd att i enlighet med Oslo-deklarationens förord för vidgade konsultationer låta riksbanken etablera liknande kontakter med den monetära kommittén som norska och österrikiska myndigheter redan har?

16 § Kammaren åtskildes kl. 16.17.

In fidem

OLOF MARCUSSON

/Gunborg Apelgren

Förteckning över talare

(Siffrorna avser sida i protokollet)

Prot.

1988/89:87

Torsdagen den 23 mars

Talmannen 33

Andersson, Marianne (c) 43

Carlsson, Ingvar, statsminister 3, 19, (20), 25, 31

Carlsson, Roine, försvarsminister 41, 42

Cars, Hadar (fp) 17, 30

Cederschiöld, Charlotte (m) 39, 40

Claesson, Viola (vpk) 41

Ekström, Allan (m) 34, 36, 38

Eriksson, Jens (m) 10, 21, 29

Eriksson, Per-Ola (c) 13, 24

Freivalds, Laila, justitieminister 32, 35, 37, 38, 39, 40

Gahrton, Per (mp) 7, 20, 27

Grönvall, Nic (m) 16, 25

Norberg, Lars (mp) 30

Olsson, Martin (c) 33, 36, 38

Orring, Ulla (fp) 33, 36, 38

Persson, Göran, statsråd 43

Pettersson, Lennart (s) 12, 23, 29

Schlaug, Birger (mp) 8, 23, 28

Skånberg, Krister (mp) 18, 22

af Ugglas, Margaretha (m) 15, 22, 29

Wärnersson, Ingegerd (s) 44

